

Samen op weg naar goed gedrag

Van negatief gedrag naar positief gedrag

Marloes Cox
Studentnummer: 2034782
Master Special Educational Needs
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Leerroute: Gedragsspecialist
Begeleid door: Bram Rooijackers
Juni 2011

Samen op weg naar goed gedrag

Van negatief gedrag naar positief gedrag.

Marloes Cox
Studentnummer: 2034782
Master Special Educational Needs
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Leerroute: Gedragsspecialist
Begeleid door: Bram Rooijackers
Juni 2011

Voorwoord

"Als we iets in het kind willen veranderen, moeten we het eerst onderzoeken en kijken of het niet iets is wat beter in onszelf kan worden veranderd."

Carl Gustav Jung Zwitsers psychiater (1875-1961)

Samenvatting

In dit onderzoek wordt een leerling gevolgd die veelvuldig ongewenst gedrag laat zien. Leerkrachten weten niet meer hoe ze dit ongewenste gedrag kunnen aanpakken. Daardoor is er onderzoek gedaan naar manieren om het ongewenste gedrag te verbeteren. Hierbij is gebruik gemaakt van een aantal interventies. Zo is er gewerkt volgens de manier van uitgestelde aandacht. Er is een stappenplan opgesteld om het ongewenste gedrag een directe halt toe te roepen. Daarnaast is ook een plan opgezet om het gewenste gedrag te belonen volgens een puntensysteem. Het gedrag van deze leerling is na aanleiding van dit onderzoek en de genomen interventies positief veranderd.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting	4
1. Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding voor het onderzoek.....	7
1.2 toelichting op de onderzoeksvraag.....	9
1.3 de deelvragen.....	10
2. Triangulatie.....	11
3. Verdieping.....	14
3.1 Verdieping in de huidige klassensituatie.....	14
3.2 Verdieping in de gewenste klassensituatie.....	22
4. Plan van aanpak.....	26
4.1 Het praktijkonderzoek.....	26
4.2 De doelen.....	26
4.3 De betrokken partijen.....	27
4.4 De werkwijze.....	28
4.5 De evaluatie.....	31
5 Uitvoering en resultaten.....	32
5.1 Even wachten.....	32
5.2 Stap voor stap naar goed gedrag.....	35
5.3 Honderd punten voor jou!.....	36
5.4 Van begin tot eind.....	37
6. Conclusies, aanbevelingen en discussie.....	40
6.1 Conclusies.....	40
6.2 Discussie.....	42
6.3 Aanbevelingen.....	43

Literatuurlijst.....	44
Inhoudsopgave bijlagen.....	45
Bijlagen.....	47

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het onderzoek tot stand is gekomen en waar het onderzoek heeft plaatsgevonden. Verder worden de probleemstelling, de vraagstelling en de doelstelling beschreven. In de Conclusie wordt er teruggeblikt op deze probleemstelling, vraagstelling en doelstelling.

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

In het kader van de opleiding tot gedragspecialist is er een verdieping gemaakt in de gedragsproblematiek op basisschool 't Klokhuis in Geldrop. Hierbij is gekeken naar welke problematieken er spelen op school en waar de handelingsverlegenheid van de leerkrachten zit. Deze verdieping is gemaakt met het oog op een eventuele verbetering te kunnen toepassen op het gedrag van de leerlingen op deze school. De leerkrachten merken vaak een handelingsverlegenheid op het gebied van leerlingen met extreem ongewenst gedrag.

Ik ben werkzaam als leerkracht op deze reguliere basisschool 't Klokhuis in Geldrop. 't Klokhuis is een kleine school met ongeveer 175 leerlingen verspreid over zeven groepen. Dit heeft als gevolg dat er op school enkele combinatie groepen zijn. De groepen zijn als volgt opgedeeld. Groep 0-1, groep 1-2, groep 3, groep 4, groep 5, groep 6-7, groep 7-8. Deze combinatiegroepen zijn afgelopen schooljaar ontstaan wegens de bezuinigingen vanuit het Ministerie van Onderwijs.

De school staat in een gemiddelde wijk in de gemeente Geldrop. Met gemiddelde wijk wordt bedoeld dat het merendeel van de ouders een modaal inkomen heeft en minimaal een middelbare school diploma hebben behaald.

Ik ben full-time werkzaam in groep 7/8. Deze is dit jaar bij elkaar gevoegd als een combinatie groep. De afgelopen jaren is deze groep meerdere malen gesplitst en weer bij elkaar gevoegd. De groep 7/8 wordt door het team van de school bestempeld als een zware groep op het gebied van gedragsproblematiek. In deze groep zitten een aantal leerlingen met een gediagnosticeerd gedragsprobleem zoals:

ADHD (*steunpunt ADHD*, (2010) <http://www.steunpuntadhd.nl/is-het-adhd/wat-is-adhd>

De afkorting ADHD staat voor Attention Deficit / Hyperactivity Disorder. In het Nederlands: Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit. Kinderen met ADHD hebben vaker en sterker dan de meeste andere kinderen problemen met: Aandacht en concentratie, Hyperactiviteit Impulsiviteit en Regelfuncties)

ADD (Drs. jpm Voets, orthopedagoog 2007 http://www.orthopedagogiek.com/a_d_d_.htm
De afkorting voor ADD staat voor Attention Deficit Disorder. Dit is een aandachtsstoornis, die gepaard gaat met onoplettendheid. ADD kenmerkt zich door stoornissen in de voortdurende continue aandacht (continue sustained attention) en in selectieve aandacht (selective attention). De executieve functies (managementsfuncties) en het werkgeheugen zijn gestoord.)

Autisme (Nederlandse vereniging voor Autisme, <http://www.autisme.nl>
Autisme is een stoornis in de informatieverwerking van de hersenen. Informatie die via de zintuigen binnenkomt (zicht, geur, geluid) wordt bij mensen met autisme anders verwerkt. Zij hebben moeite om de details die zij waarnemen te verwerken tot een samenhangend geheel. Hierdoor hebben mensen met autisme problemen met communicatie, sociale interactie en verbeelding).

PDD-NOS (Balans digitaal, 2010, <http://www.balansdigitaal.nl/stoornissen/pdd-nos/wat-is-pdd-nos>

De afkorting PDD-NOS staat voor Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified. Met PDD-NOS wordt een restcategorie aangeduid die kenmerken heeft van het autisme, maar niet genoeg om zo te worden genoemd. Pervasief betekent (in het Latijn) doordringen. Het wil zeggen dat we bij pervasieve stoornissen te maken hebben met problemen die doordringen in verschillende ontwikkelingsgebieden van een kind).

Ook zitten er in deze groep een aantal leerlingen zonder diagnose, maar die wel hevige gedragsproblemen laten zien. De gedragsproblemen hebben in de klas ernstige vormen aangenomen. Deze gedragsproblemen zijn erg zorgwekkend te noemen volgens het team van de school.

Ik merk als leerkracht van deze groep dat ik bij een leerling¹ in handelingsverlegenheid gekomen ben doordat de gedragsproblemen dermate ernstige vormen aangenomen hebben. Vanuit deze handelingsverlegenheid ben ik een onderzoek gestart naar het gedrag van J.B. Ik kwam er echter tijdens mijn onderzoek erachter dat J.B. gehoorproblemen heeft. Hier kom ik verder in mijn onderzoek op terug. Dit heeft ook gevolgen gehad voor mijn onderzoeksvraag. Deze heb ik daardoor aan moeten passen evenals mijn deelvragen. De oorspronkelijke onderzoeksvraag was als volgt geformuleerd:

¹De leerling zal in het verder verslag ook genoemd worden bij de initialen J.B.

Welke manier werkt het beste om het gedrag van J.B. te verbeteren?

Naar aanleiding de gehoorproblemen van J.B. heb ik de oorspronkelijke onderzoeksvraag bijgesteld en is er een tweede onderzoeksvraag tot stand gekomen. De volgende vraag is:

In welk opzicht is het gehoorprobleem van invloed op het gedrag van J.B.?

1.2 Toelichting op de onderzoeksvraag

De onderzoeksvragen zijn tot stand gekomen doordat er een handelingsverlegenheid in de praktijksituatie was. Vanuit deze handelingsverlegenheid is er onderzoek verricht om dit probleem op te kunnen lossen.

1. Welke manier werkt het beste om het gedrag van J.B. te verbeteren?

Tijdens de start van mijn onderzoek was J.B. een jongen die erg opviel in de klas. Hij trok veel negatieve aandacht van de leerkracht. Zijn werkhouding was slecht. De leerkracht en leerlingen hadden erg veel last van het gedrag dat J.B. liet zien. Vandaar dat de onderzoeksvraag erop gericht is om een manier te vinden om het gedrag van J.B. te verbeteren. Het gedrag van J.B. moet worden omgebogen naar een positiever gedrag wat meer wenselijk is in de klas. Waardoor hij beter tot werken en leren komt.

2. In welk opzicht is het gehoorprobleem van invloed op het gedrag van J.B.?

Tijdens het onderzoek kwam in een gesprek met J.B. naar voren dat hij niet zo goed hoorde. Naar aanleiding van dit gesprek is J.B. bij de dokter geweest en bleek dat hij inderdaad problemen had met zijn gehoor. Vanuit deze gegevens is de onderzoeksvraag aangepast. De vraag rees dan ook in welk opzicht de gehoorsproblemen van invloed zijn op zijn gedrag. Hierbij is een theoretische verdieping gedaan op gehoorproblemen en gedrag. Ook hebben er een aantal gesprekken plaatsgevonden.

Toen het duidelijk werd welke gedragsproblemen te maken hadden met het gehoor kon daaraan gewerkt worden. En van daaruit kon er gekeken worden naar de gedragsproblemen die J.B. liet zien die niets te maken hadden met zijn gehoorsproblemen maar die wel storend waren voor de klas. Wanneer er een antwoord was gevonden op deze onderzoeksvraag kon er ook gemakkelijker antwoord worden gegeven op de andere onderzoeksvraag. Welke manier werkt voor J.B. het beste om zijn gedrag te verbeteren. Immers het een sluit het ander niet uit. Er is een groot verband tussen deze twee vragen.

De onderzoeksvraag heeft ertoe geleid dat er een aantal deelvragen zijn ontstaan die samen ervoor zorgen dat de onderzoeksvraag beantwoord wordt.

1.3 De deelvragen

Door middel van deze deelvragen hoop ik een goed antwoord te kunnen vinden op mijn onderzoeksvraag.

- Hoe komt het dat J.B. snel is afgeleid en niet tot werken komt?
- Welke gedragsproblemen kunnen ontstaan bij kinderen die gehoorproblemen hebben?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat J.B. de informatie zo goed mogelijk opneemt?
- Hoe kan ik J.B. tot werken krijgen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat het negatieve gedrag wordt omgezet naar positief gedrag?

Vanuit deze vragen wil ik tot de volgende doelstelling komen.

Doel van het onderzoek

J.B. is een leerling die al jaren bekend staat als een probleemleerling. Het gedrag wordt steeds negatiever. Hij vraagt steeds meer negatieve aandacht. Het doel van dit onderzoek is het negatieve gedrag van J.B. om te buigen naar positief gedrag en de negatieve aandacht om te zetten naar positieve aandacht.

Doel in het onderzoek

Om tot het einddoel te komen of te wel het doel van het gehele onderzoek, moet er eerst onderzoek worden gedaan naar een aantal problemen. De volgende zaken moeten worden onderzocht om een conclusie te kunnen trekken voor het gehele onderzoek:

Onderzoeken wat gehoorproblemen te maken hebben met gedragsproblemen.

Onderzoeken hoe negatief gedrag kan worden omgezet naar positief gedrag.

Onderzoeken wat de sterke kanten zijn van J.B. en deze meer proberen te benutten in de klas.

Om ervoor te zorgen dat het onderzoek zo objectief mogelijk wordt uitgevoerd wordt er gebruik gemaakt van triangulatie of te wel driehoeksmeting. Dit houdt in dat er vanuit meerdere invalshoeken wordt gekeken naar de verkregen informatie uit gegevens.

In het volgende hoofdstuk zal verder ingegaan worden op deze triangulatie.

2. Triangulatie

In dit hoofdstuk wordt er verteld hoe de triangulatie (driehoeksmeting) in het onderzoek tot stand is gekomen. De objectiviteit van dit onderzoek is gewaarborgd door alle gegevens vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Er zal per meetinstrument worden besproken wat deze meet en wat dit betekent voor het onderzoek.

In het onderzoek is gebruik gemaakt van observaties. Hierbij wordt gekeken naar het gedrag dat J.B. in de klas laat zien. Deze observatie is gedaan om een specifiek beeld te krijgen van het gedrag dat J.B. vertoont. Het is in het belang van het onderzoek om een zo duidelijk mogelijk beeld te krijgen van het probleemgedrag. Zo kan er zo nauwkeurig mogelijk worden gewerkt aan een passende oplossing voor het probleem. Een observatie van leerkrachten geeft een goede indruk van hetgeen de leerkracht ervaart als storend gedrag.

Om ervoor te zorgen dat observaties zo objectief mogelijk gebeuren is er tijdens de lessen ook een aantal keer gebruik gemaakt van de observatie turflijst. Hierbij wordt er gedurende een tijd gekeken naar het gedrag van een kind. Op de lijst staan gedragingen die bij ongewenst gedrag horen. Op verschillende momenten tijdens de les wordt er vijf minuten gekeken naar welk gedrag de leerling laat zien. Tijdens deze observatie wordt alleen zichtbaar gedrag waargenomen en geregistreerd. Hierdoor wordt de observatie heel erg objectief zonder interpretaties vanuit personen. Door deze observatie kan er worden gekeken of het gedrag van J.B. echt storend en/of negatief is of dat dit een gevoel is van de leerkracht. Ook kom je te weten bij wie het probleem ligt. Is het een probleem dat de leerkracht ervaart of heeft J.B. daadwerkelijk een gedragsprobleem? Hierdoor is er in het onderzoek gekozen voor dit meetinstrument. Er wordt door middel van deze observatie een duidelijk beeld verkregen van het concentratiegedrag van J.B. Deze gegevens zijn nodig om het probleem beter in kaart te brengen.

Er is in het onderzoek gebruik gemaakt van gesprekken met J.B. hiervoor is gekozen omdat J.B. een leerling is die goed kan aangeven wat hij ergens van vindt of hoe hij tegen zaken aankijkt. De gemoedstoestand van J.B. is erg belangrijk tijdens het onderzoek. De gesprekken zijn dan ook van belang om deze gemoedstoestand in de gaten te houden. De onderzoeker

wilde met deze gesprekken graag te weten komen of J.B. last had van zijn eigen gedrag, maar ook welke zaken er vanuit het oogpunt van J.B. dan zouden moeten veranderen. Uit onderzoek van is gebleken dat we handelen uit overeenstemming met onze gedachten dat wil zeggen dat we ons gedrag bepalen vanuit een bepaalde overtuiging van iets. (Drs. Marcia Bulder, 2009-2011 Artikel: 'Gedragsverandering is moeilijk, maar niet onmogelijk'). Om een gedragsverandering teweeg te brengen zal de houding ten opzichte van het gedrag veranderd moeten worden. Dit betekent dat J.B. erg betrokken moet zijn bij zijn eigen gedragsverandering anders zal het geen effect hebben. De gesprekken met J.B. zijn dan ook erg belangrijk om die betrokkenheid te behouden en te stimuleren.

Tijdens het onderzoek hebben er ook gesprekken plaatsgevonden met de ouders van J.B. Deze gesprekken zijn van belang geweest voor het onderzoek omdat uit onderzoek blijkt dat gedragsverandering werkt met goedkeur van omgeving. (Drs. Marcia Bulder, 2009-2011 Artikel: 'Gedragsverandering is moeilijk, maar niet onmogelijk') Dit betekent dat de ouders van J.B. hem moeten steunen en begeleiden in de gedragsverandering. Niet alleen op school, maar ook thuis moet J.B. het gevoel hebben dat iedereen de gedragsverandering steunt. De gesprekken zijn dan ook erg belangrijk om ouders en school zo veel mogelijk op een lijn te krijgen en elkaar te informeren over hoe zaken ervoor staan om de lijntjes zo kort mogelijk te houden.

Zoals al eerder vernoemd is, is de omgeving een belangrijke schakel in een gedragsverandering. Daarom is het binnen de school ook belangrijk dat collega's betrokken worden bij het proces. Vandaar dat er verschillende gesprekken zijn gevoerd met collega's. Zij vormen immers net als de ouders een stimulans om het gedrag van J.B. te veranderen. Ook zijn er gesprekken met collega's gevoerd om informatie te verzamelen voor het onderzoek. Hierbij was het van belang om te weten te komen hoe J.B. in de afgelopen jaren op school heeft gefunctioneerd. Deze gegevens zijn belangrijk om uit te kunnen sluiten dat het gedrag wat J.B. nu laat zien niet iets is wat het afgelopen jaar is gaan spelen. Het is voor het onderzoek belangrijk om te weten of het een structureel probleem is. Dit is belangrijk voor het plan van aanpak.

In het onderzoek is de expertise van de ambulante begeleider meegenomen. (Dienst ambulante begeleiding Oostmarke, 2008 <http://www.ocr.nl/ambulante-begeleiding>, De ambulante begeleiding is een vorm van ondersteuning voor scholen en leerkrachten in het

reguliere onderwijs. Via ambulante begeleiding kan expertise en ervaring van het speciaal onderwijs in het reguliere onderwijs worden ingezet). Deze ambulante begeleiders hebben werkervaring in het speciaal onderwijs en kunnen met behulp van deze expertise ook kijken naar het gedrag van J.B. om dit te verbeteren. Door input vanuit het speciaal onderwijs wordt de blik op het onderzoek verruimd waardoor er meer kansen en mogelijkheden zijn om het gedrag van J.B. zo goed mogelijk te draaien naar positief gedrag.

Om het gehele onderzoek kracht bij te zetten is er in de literatuur gezocht naar vergelijkbare problemen en welke handelingswijzen kunnen helpen om het gedragsprobleem van J.B. aan te pakken. De interventies die tijdens het onderzoek worden gepleegd zijn onderbouwd met behulp van literatuur waarop verder in het verslag wordt teruggekomen.

Door te kijken naar resultaten van eerder gedane onderzoeken kan er vanuit gegaan worden dat de conclusie die aan het einde van het onderzoek is getrokken een goed en weloverwogen conclusie is.

Het onderzoek is vanuit verschillende invalshoeken bekeken. De triangulatie die tijdens het onderzoek is toegepast heeft ertoe geleid dat er sprake is van een gedegen onderzoek waarbij de objectiviteit hoog in acht wordt genomen. De objectiviteit wordt bereikt doordat de triangulatie is toegepast.

De eerste stap die genomen is in het gehele triangulatieproces is het verdiepen in het probleem door middel van de hierboven genoemde meetinstrumenten. In het volgende hoofdstuk is te lezen wat de resultaten zijn geweest van de beginsituatie.

3. Verdieping

In dit hoofdstuk zal er verder ingegaan worden op hoe de huidige situatie is in de klas waar J.B. zit. Hierbij wordt er dieper ingegaan op het gedrag dat J.B. laat zien. Er wordt vooral gekeken welk ongewenst en storend gedrag J.B. vertoont in de klas.

Daarnaast wordt er in dit hoofdstuk gekeken naar de ideale klassensituatie. Vervolgens worden deze twee situaties vergeleken met elkaar en vanuit de verschillen die geconstateerd zijn tussen de huidige situatie en de ideale situatie wordt er gekeken wat er in de theorie voor aanpak wordt gegeven om dit gedrag te verbeteren.

3.1 Verdieping in de huidige klassensituatie

Groep 7-8 is een klas die dit jaar bij elkaar gevoegd is. De klas heeft in de schoolloopbaan verschillende keren bij elkaar gezeten, maar zijn ook meerdere malen gesplitst geweest. De groep 7 is gesplitst in een combinatiegroep 6-7 en 7-8. In de groep 7-8 zitten behoorlijk wat kinderen met gedragsproblemen.

J.B. is een leerling die qua gedrag in de groep direct opvalt. J.B. zorgt voor veel onrust binnen de groep. J.B. is een jongen die zeer nadrukkelijk aanwezig is in de klas. Hij vraagt veel negatieve aandacht met als gevolg dat de andere leerlingen worden afgeleid van hun werk.

J.B. is een leerling die niet gediagnosticeerd is. Leerkrachten hebben wel een verandering in gedrag waargenomen naar aanleiding van een onstabiele thuissituatie.

Dit blijkt uit gevoerde gesprekken met collega's. *(Bijlage I: Achtergrondinformatie J.B.*

Vader heeft moeder een aantal jaar geleden geslagen en ze is toen van de trap gevallen.

Vader is in die periode gearresteerd en heeft hiervoor vast gezeten. Dit is onder de ogen van de kinderen gebeurt. Moeder heeft een hele tijd op bed moeten liggen omdat ze niet kon lopen. De kinderen waren toen veel op zichzelf aangewezen. J.B. is in die tijd erg veranderd in zijn gedrag volgens de leerkrachten. Hij liet meer ongewenst gedrag zien. Hij trok meer op met oudere jongens die een slechte reputatie in de buurt hadden en veel in aanraking kwamen met politie.

Thuis is de situatie alweer enige tijd stabiel echter is het gedrag van J.B. niet veel veranderd. Hij is wel iets rustiger in zijn gedrag dan toen, maar leerkrachten zien nog steeds niet de jongen die ze daarvoor kende.)

Ook bleek dat het gedrag van J.B. op de gangen storend was. Uit een gesprek met een collega blijkt dat J.B. veelal op de W.C. rondhangt om rommel te maken of te vervelen. Zij heeft hem al een aantal keer teruggestuurd naar de klas zo blijkt uit het gevoerde gesprek.

Bijlage XII: leerkrachten over gedrag J.B. op de gang en W.C.

Zo geeft een van de leerkrachten aan dat J.B. in de afgelopen week al een aantal keer door haar naar de klas is gestuurd. Hij was niet aan het plassen, maar hing rond bij de W.C.'s. Hij was de deuren van de W.C. op slot aan het doen en kroop dan onder de schotten door zodat niemand de gebruik kon maken van die W.C.

Een andere leerkracht geeft aan dat ze J.B. vandaag heeft teruggestuurd omdat hij bij het drinkfonteinje water aan het spatten was naar kinderen die gingen plassen). Dit gedrag is zeer storend voor de kinderen die op de gangen aan het werk zijn, maar ook voor de klassen. De onrust op de gang is vaak merkbaar in de klas.

In de klas blijkt dat J.B. moeilijk aan het werk te zetten is. Hij is heel erg beweeglijk en snel afgeleid. Uit verschillende observaties blijkt dat J.B. veel op zijn stoel beweegt zoals draaien en hij zit vaak met dingen te friemelen. De observatie van het werkgedrag geeft een duidelijk beeld van de concentratieproblemen van J.B. (*Bijlage II: Observatie werkgedrag.*

Naam: J.B. Groep: 7
Ingevuld door: Marloes Cox

Geboortedatum:
Datum observatie: 13-10-2010

<i>Aantal minuten</i>	5	5	5	5	5	5
<i>Van plaats zonder toestemming</i>	1x					
<i>Maakt fysiek contact met anderen.</i>				1x		
<i>Maakt duidelijk hoorbare geluiden.</i>	1x	4x		2x	1x	3x
<i>Praat of roept zonder toestemming.</i>		3x	3x	6x	4x	4x
<i>Wiebelt op zijn stoel.</i>		1x	2x	2x	1x	4x
<i>Oogcontact met observant.</i>	3x	3x	4x	1x	1x	1x
<i>Oogcontact</i>				1x		

<i>met andere leerlingen</i>						
------------------------------	--	--	--	--	--	--

<i>Oogcontact met werk of leerkracht gedurende 15 sec. of meer.</i>	<i>5x</i>	<i>5x</i>	<i>1x</i>	<i>2x</i>	<i>15x</i>	<i>6x</i>
<i>Handelingen die niets met de taak te maken hebben.</i>	<i>2x</i>	<i>1x</i>	<i>3x</i>	<i>5x</i>		<i>2x</i>
<i>Staren (gedurende 5 sec.)</i>		<i>1x</i>	<i>4x</i>	<i>4x</i>		<i>9x</i>

)

Uit de observaties blijkt ook dat J.B. veel sturing nodig heeft van de leerkracht. Hij kan, zoals eerder genoemd is, moeilijk aan het werk blijven. Hij vraagt veel aandacht van de leerkracht op een negatieve manier. Dit blijkt uit de volgende observatie die gedaan is. (*bijlage VII: observatie rekenles 14-10-2010*)

J.B. staat op van zijn plaats en loopt naar de puntenslijper. Slijpt zijn punt. De leerkracht reageert niet op dit gedrag. J.B. loopt rustig terug naar zijn plek en gaat zitten. (tijdens instructie)

J.B. begint nu met zijn potlood op de tafel te tikken. Dit gebeurt steeds wat harder. De leerkracht vraagt of hij hier mee wil stoppen. J.B. stopt.

J.B. snapt de opdracht niet en roept hard door de klas; ik snap het niet! Er wordt niet op gereageerd en hij roept nog een keer. De leerkracht geeft aan dat ze zo bij hem komt, maar dat hij wel zijn vinger op moet steken. J.B. steekt zijn vinger op.

J.B. begint eerst met tikken met zijn potlood. Een klasgenoot reageert erop en zegt dat hij moet stoppen. Vervolgens roept J.B. dat hij klaar is en gaat rond zitten kijken. Hij wiebelt wat op zijn stoel. De leerkracht komt bij hem en ziet dat nog niet alles klaar is. Hij wordt erop aangesproken. De leerkracht loopt weg.

Onder het schrijven maakt hij een zoemend geluid. Zijn klasgenootje reageert weer dat hij stil moet zijn. J.B. stopt en gaat nog steeds verder met schrijven.

J.B. roept door de klas, wat moet je doen als je klaar bent. De leerkracht geeft aan dat het op het bord staat

J.B. kijkt op van zijn werk. Hij begint met zijn buurvrouw te praten. De achterbuurman geeft aan dat hij stil moet zijn. J.B. kijkt hem aan, draait zich terug en begint met zijn potlood te spelen).

Naast negatief aandacht vragen is J.B. erg gericht op zijn omgeving. Uit de observatie blijkt dat hij constant oogcontact zoekt met de leerkracht of in sommige gevallen de observant indien die aanwezig is. Vooral wanneer hij iets doet wat niet mag. Uit de volgende observatie blijkt dat J.B. veelal oogcontact zoekt. *(bijlage II Observatie werkgedrag.*

Naam: J.B. Groep: 7
Ingevuld door: Marloes Cox

Geboortedatum:
Datum observatie: 13-10-2010

<i>Aantal minuten</i>	5	5	5	5	5	5
<i>Van plaats zonder toestemming</i>	1x					
<i>Maakt fysiek contact met anderen.</i>				1x		
<i>Maakt duidelijk hoorbare geluiden.</i>	1x	4x		2x	1x	3x
<i>Praat of roept zonder toestemming.</i>		3x	3x	6x	4x	4x
<i>Wiebelt op zijn stoel.</i>		1x	2x	2x	1x	4x
<i>Oogcontact met observant.</i>	3x	3x	4x	1x	1x	1x
<i>Oogcontact met andere leerlingen</i>				1x		

<i>Oogcontact met werk of leerkracht gedurende 15 sec. of meer.</i>	5x	5x	1x	2x	15x	6x
<i>Handelingen die niets met de taak te maken hebben.</i>	2x	1x	3x	5x		2x
<i>Staren (gedurende 5</i>		1x	4x	4x		9x

sec.)						
-------	--	--	--	--	--	--

)

Uit de observaties blijkt dat J.B. zich slecht kan concentreren. Wanneer er wordt gestart met een uitleg is J.B. er met de aandacht bij. Al snel zakt deze weg en krijgt hij niets mee van de verdere instructie. Ook wanneer je hem er weer bij probeert te betrekken is de aandacht verdwenen. Wanneer de leerlingen dan beginnen weet hij niet wat hij moet doen. In de volgende observatie is goed te lezen dat J.B. zich niet goed kan concentreren. (*Bijlage X: observatie 21-12-2010: De leerkracht legt op het bord een som uit. J.B. heeft zijn boek en schrift open op zijn tafel liggen en zit met een kneedgum in zijn hand te spelen. Hij kijkt naar zijn gum. De leerkracht stelt een vraag aan J.B. hij kijkt op en zegt dat hij niet weet waar ze zijn.*

J.B. kijkt in zijn boek. Daarna naar zijn buurvrouw. Zegt wat tegen zijn buurvrouw en kijkt weer in zijn boek. De leerkracht komt langs om te kijken waar J.B. mee bezig is. Hij geeft aan dat hij de opdracht niet snapt. Hij moet van de leerkracht de vraag een keer hardop voorlezen. Vervolgens moet hij vertellen wat er staat in de vraag. J.B. vertelt wat hij dan nog niet snapt. De leerkracht legt wat uit en loopt verder. J.B. kijkt weer de klas in en draait op zijn stoel. Daarna gaat hij beginnen met zijn werk.

Het zelfstandig werken is iets wat voor J.B. erg lastig is. Hij kletst veel of droomt veel weg.

Hij stelt ook vaak vragen om te vragen. Hierdoor eist hij heel veel aandacht op. Hij roept ook door de klas. Probeert de hele dag door het WC gebruik als excuus te gebruiken om te lopen en vervelen op de gangen. Uit de volgende observatie blijkt dat J.B. vaak tijdens het zelfstandig werken naar de W.C. gaat. Hij kan zich moeilijk concentreren en gebruikt de W.C. als een excuus om te kunnen lopen. (*Bijlage XI: Observatie W.C. gebruik J.B.*

Nadat de les net gestart is gaat J.B. naar de W.C. en draait het kaartje om, na enige tijd komt hij terug en gaat op zijn plek zitten. Hij vraagt aan zijn buurman wat ze moeten doen en gaat aan het werk. Na ongeveer tien minuten steekt J.B. zijn vinger op en vraagt of hij naar de W.C. mag. De leerkracht heeft hem eerder in de les al zien gaan en benoemd dat ook. J.B. mag niet naar de W.C. Na 1 minuut staat hij op en loopt toch naar de W.C.

J.B. blijft vrij lang weg. De leerkracht is bezig met uitleg aan een paar kinderen. De leerkracht van groep 6-7 komt binnen samen met J.B. Ze geeft aan dat J.B. bij de W.C. samen met een leerling uit haar klas aan het vervelen was.

De leerkracht spreekt J.B. aan dat hij gegaan was zonder toestemming.

Uit gesprekken met ouders blijkt dat J.B. vaak alleen wil werken wanneer hij daarvoor beloond wordt. Ouders geven aan dat dit thuis veelal een probleem is. Ze krijgen hem niet makkelijk aan het werk wanneer hij niet beloond wordt met materiële dingen. Ouders gaan dan ook mee in dit beloningssysteem en geven J.B. hierin zijn zin. Dit blijkt uit het volgende gesprek met moeder. *(bijlage VI: gesprek moeder J.B. 30 november.*

Ze gaf aan dat het thuis ook lastig is om J.B. te motiveren om schoolse taken te doen. J.B. is heel erg koppig. Ze geeft wel aan dat ze thuis merkt dat een positieve benadering met humor voor J.B. het beste uitpakt. Hij is gevoelig voor humor. Ook geeft moeder aan dat ze thuis vaak met beloningen werkt. Wanneer J.B. iets goed gedaan heeft dan mag hij vaak wat uitzoeken bij de Bart Smit. Dan werkt J.B. goed).

In de loop van het onderzoek gaf J.B. in een gesprek aan dat hij dingen niet goed hoorde. Vervolgens is er een gesprek met moeder geweest. Daarin werd door de leerkracht aangegeven dat J.B. aangeeft niet goed te horen. Moeder gaf aan dat hij dit wel vaker zei maar dat ze dacht dat het een excuus was. Tijdens het gesprek geeft ze wel aan naar de dokter te gaan voor controle zoals hier te lezen is. *(Bijlage XIII: Gesprek moeder J.B. over slecht gehoor.*

J.B. blijft in de klas iedere keer zeggen dat hij dingen niet goed hoort. Omdat het vaak in negatieve zin is werd er in eerste instantie door moeder via de telefoon aangegeven dat J.B. zich aanstelt en prima hoort. Hij doet gewoon alsof.

Echter blijft J.B. aangeven dat hij niet goed hoort in de klas. Ik heb moeder vertelt dat ik met J.B. in gesprek ben gegaan en hij zegt dat ze thuis hem niet geloven. Moeder geeft aan dat ze inderdaad twijfels heeft of het echt waar is of niet. Ze geeft wel aan dat J.B. veel last heeft gehad van oorontsteking. Ik heb moeder aangegeven om toch even zijn oren te laten controleren. Dan weten we meteen of hij echt niet goed hoort of dat J.B. dit als excuus gebruikt).

Vervolgens is ze naar de dokter geweest en daar bleek dat hij niet goed hoorde. Het niet goed kunnen concentreren kan een gevolg zijn van gehoorsproblemen.

Vanuit de theorie blijkt er een verband te liggen tussen aandachtsstoornissen en gehoorproblemen. In de theorie over aandachtsstoornissen wordt aangegeven dat gehoorsproblemen een oorzaak kunnen zijn van de aandachtsstoornis. Wanneer er wordt gekeken naar de observaties die gemaakt zijn van het werkgedrag van J.B. dan zien we veel overeenkomsten tussen de theoretische omschrijving van aandachtsstoornissen en het gedrag

wat J.B. in de praktijk laat zien. Aandachtsstoornissen worden door van der Slikke Psychologen als volgt beschreven:

Bij aandachtsstoornissen gaat het om kinderen die hun rusteloze gedrag niet onder controle kunnen krijgen op momenten waarop van ze verwacht wordt dat ze zich concentreren.

Bijvoorbeeld tijdens instructies of bij het uitvoeren van opdrachten. Ze blijven voortdurend in beweging, zitten te wiebelen en te draaien, lopen van hun plaats, stoten andere kinderen aan. Ze hebben daarmee een nadelige invloed op hun omgeving en op hun eigen ontwikkeling. Dit laatste doordat ze te weinig instructies oppikken en hun opdrachten niet goed uitvoeren. Het lijkt erop dat kinderen met aandachtstekort niet goed in staat zijn belangrijke van onbelangrijke informatie te scheiden. Zij kunnen eigen impulsen en achtergrondprikkelers te weinig onderdrukken. Zij richten hun aandacht niet goed en kunnen de aandacht niet lang ergens bijhouden.

Als oorzakelijke factoren bij aandachtstekort vinden we:

- hersenafwijking, ontstaan voor, tijdens of na de geboorte. Bijvoorbeeld ten gevolge van een infectie, epilepsie, trauma of medicijnen tijdens de zwangerschap
- erfelijke of familiale factoren
- gehoorproblemen.

Bij vermoedens van aandachtstekort-stoornis dient u te letten op gedrags- en leerproblemen. Het is zaak dat de zintuigen (vooral het gehoor) goed onderzocht worden. Ook de emotionele ontwikkeling en vooral het zelfbeeld van het kind is belangrijk. Een negatief zelfbeeld kan leiden tot faalangst of agressie.

Wanneer we deze theorie koppelen aan de praktijksituatie dan zien we dat in de volgende observatie de gegevens uit de theorie gesignaleerd worden in de praktijksituatie.

(Bijlage VII: Observatie rekenles 14-10-2010,

J.B. begint nu met zijn potlood op de tafel te tikken. Dit gebeurt steeds wat harder. De leerkracht vraagt of hij hier mee wil stoppen. J.B. stopt.

J.B. begint eerst met tikken met zijn potlood. Een klasgenoot reageert erop dat hij moet stoppen. J.B. stopt en gaat weer in zijn schrift schrijven.

Hij wiebelt wat op zijn stoel.

Onder het schrijven maakt hij een zoemend geluid. Zijn klasgenootje reageert weer dat hij stil moet zijn.

J.B. kijkt naar buiten gaat met zijn potlood zitten spelen.

Hij gaat op zijn knieën zitten, kijkt in zijn boek en begint met schrijven.

Hij kijkt de klas rond en blijft even achterste voren op zijn stoel zitten.

J.B. begint met zijn buurvrouw te praten. De achterbuurman geeft aan dat hij stil moet zijn.

J.B. kijkt hem aan, draait zich terug en begint met zijn potlood te spelen).

Vanuit de literatuur worden er handreikingen gedaan wat betreft het begeleiden van kinderen met aandachtsstoornissen. Kijkende naar het gedrag van J.B. zou dit iets kunnen zijn wat hem kan helpen zijn aandacht beter bij zijn werk te houden. De volgende zaken zijn erg belangrijk om kinderen met aandachtsstoornissen goed te kunnen laten functioneren.

(van der Slikke Psychologen, <http://www.vdsp.nl/hulpvragen/gedragsproblemen>,

- *Geef het kind een rustige plaats in de klas, zodat er zo weinig mogelijk storende prikkels zijn.*
- *Verzekert u er regelmatig van dat de aandacht is gericht op de opdracht*
- *Ga bij instructies naar het kind toe, noem zijn naam, kijk het aan, wacht tot het u aankijkt, spreek kort en duidelijk, geef niet meer dan één opdracht tegelijk, en laat zo mogelijk de boodschap herhalen.)*

Naast het probleem dat J.B. zich niet goed kan concentreren en snel is afgeleid zien we ook dat J.B. erg brutaal is naar de leerkracht toe en heeft een grote mond wanneer hij aangesproken wordt op zijn gedrag. Wanneer hij strafwerk krijgt gaat hij in de slachtoffer rol zitten en begint dan te huilen. Dit blijkt uit het volgende gesprek met J.B. (Bijlage XIV:

Gesprek naar aanleiding van een escalatie in de klas.

J.B. geeft aan dat hij altijd de schuld krijgt wanneer er iets misgaat. Ik moet altijd nablijven of schrijven en de anderen hoeven dat nooit. Hij zegt dat alle meesters en juffen altijd extra op hem letten of hij iets fout doet en wanneer hij ergens op reageert krijgt hij de schuld dat hij begonnen is). J.B. wil graag bij de grote stoere jongens hangen. In de pauze zoekt hij deze ook altijd op. Hierdoor laat hij vaak gedrag zien wat niet bij zijn leeftijd past. Hij gedraagt zich ouder dan hij werkelijk is.

Uit deze paragraaf zijn een aantal gegevens gekomen die worden meegenomen in het onderzoek. Er wordt bij het zoeken naar oplossingen gelet op hoe aandachtsstoornissen bij kinderen kunnen worden verholpen. Daarnaast wordt er ook gekeken naar hoe het gehoor van invloed is op het gedrag. Er wordt in het onderzoek meegenomen hoe concentratieproblemen kunnen worden verholpen. Ook wordt er gekeken naar mogelijkheden om negatief gedrag om te zetten naar positief gedrag.

3.2 Verdieping in de gewenste klassensituatie

Om een duidelijk beeld te schetsen van wat het probleem is, wordt er nu een beeld gegeven van de ideale klassensituatie. Hierin wordt het gedrag van J.B. vergeleken met gedrag dat wenselijk is binnen de klassensituatie. Het probleem wordt op deze manier beter zichtbaar. Wanneer ik kijk naar een ideale klassensituatie, waarin J.B. optimaal kan presteren ziet deze er als volgt uit:

In de groep wordt hard gewerkt. Er heerst rust in de klas. J.B. voelt zich veilig in de groep. De leerkracht is gedreven wil het beste resultaat bereiken met de leerlingen in een goed klassenklimaat. Uit de theorie blijkt dat regels van grote invloed zijn op het klassenklimaat.

(<http://www.psycon.nl/data/motivatie.html>, 2007 Als het klassenklimaat onaangenaam is en er een ongezond werkklimaat heerst, moet je de regels aanpassen. Je bent al heel ver als je de informele regels doorziet. Veel leerkrachten zijn geneigd om veel energie stoppen in het tegen de ongewenste regels aanschoppen. Als de ongeschreven regels erg hardnekkig zijn, levert dit meestal weinig op.

In deze situaties kun je als leerkracht proberen om bestaande regels in je voordeel om te buigen, waardoor je er geleidelijk meer grip op krijgt. Zo kan het zijn dat kinderen met elkaar blijven praten als je klaar bent met je instructie en verwacht dat ze zelfstandig aan het werk gaan. Je zou dan goed kunnen vinden dat de kinderen twee minuten met elkaar praten en daarna aan het werk gaan.

Belangrijk is dat de leerkracht zijn invloed weet te behouden en leiding geeft, terwijl het in de oorspronkelijke situatie leek als of de kinderen bepaalden wat er gebeurde).

De leerstof wordt aangeboden via het directe instructiemodel waarbij uiteindelijk de hulpleerlingen overblijven die dan vervolgens verlengde instructie krijgen. Dit zorgt ervoor dat J.B. tot het moment dat hij het begrijpt betrokken is bij de uitleg. De lessen verlopen gestructureerd en er wordt veel gebruik gemaakt van visuele ondersteuning via het digibord. De leerkracht zorgt dat de dag zo voorspelbaar mogelijk verloopt en bespreekt de dag daardoor ook iedere ochtend met de kinderen door.

In de ideale klassensituatie laat J.B. geen negatief gedrag zien. De leerkracht en leerlingen kunnen tijdens de lessen goed doorwerken en worden niet gestoord.

Het welbevinden van J.B. is prima. Ook het zelfbeeld neemt steeds verder toe doordat J.B. niet veel straf meer krijgt. Vanuit de theorie blijkt dat straffen niet altijd het gewenste resultaat heeft. (A. Golly en J. Sprague, 2009)

Corrigerende consequenties (straffen) kunnen daarentegen de kans op gewenst gedrag verkleinen. Als een corrigerende consequentie is uitgedeeld en het blijkt dat het gedrag van de leerling niet veranderd, dan heeft het geen positieve gevolgen en bestaat de kans dat de correctie het ongewenste gedrag heeft versterkt.)

Dit blijkt ook uit de volgende theorie: (A. Golly en J. Sprague, 2009

Leerlingen raken gemotiveerd als hun gedrag de volgende gevolgen heeft:

- 1. Aandacht van volwassenen*
- 2. Aandacht van leeftijdgenoten*
- 3. Niet hoeven uitvoeren van taak of activiteit*
- 4. Een tastbare opbrengst.*

Een efficiënte en doelmatige manier om een of meer van deze gevolgen te bereiken is zich misdragen. Als een leerling zich misdraagt, reageren leerkrachten of leeftijdsgenoten direct. Hij of zij krijgt direct aandacht van de klas. Daarmee krijgt hij of zij bovenstaande gevolgen 1 en 2 en raakt nog gemotiveerder, en het gedrag wordt versterkt).

Dit alles zorgt ervoor dat het klassenklimaat ook steeds negatiever wordt. Het gedrag van J.B. heeft een behoorlijke negatieve invloed op de groep. Het roepen door de klas is in de ideale situatie niet aanwezig. J.B. kan prima op zijn beurt wachten. En weet wat er van hem verwacht wordt wanneer hij iets niet begrijpt. J.B. kan rustig aan het werk blijven en hij weet na een instructie precies wat er van hem verwacht wordt. In de literatuur wordt hier gesproken over uitgestelde aandacht (D. Wyffels, 2006).

Uitgestelde aandacht betekent dat de leerlingen wel aandacht krijgen, alleen niet op het moment dat zij dat wensen.

Uitgestelde aandacht heeft ook een pedagogisch doel: het stimuleren van zelfstandig denken en zelf problemen oplossen.

Een ander element van uitgestelde aandacht is dat alle leerlingen aandachtig zijn als je een opdracht geeft. Laat ze daarom alles neerleggen terwijl je de opdracht geeft. Uit ervaring weten we dat veel van onze leerlingen de opdracht oppervlakkig of niet lezen en onmiddellijk hun vinger opsteken om een vraag te stellen. Ook deze slechte gewoonte willen we afleren met het principe van uitgestelde aandacht.)

Om met uitgestelde aandacht te kunnen werken is het zaak dat er een aantal duidelijke afspraken met leerlingen wordt gemaakt. Wanneer er goed aan deze afspraken wordt gehouden kan er prima worden gewerkt volgens het principe van uitgestelde aandacht. In de literatuur worden de volgende afspraken genoemd om tot een goede werkwijze te komen met uitgestelde aandacht. (D. Wyffels, 2006.

1. *Met een symbool (rood licht) geef je aan wanneer je niet beschikbaar bent voor de hulpvragen van de leerling. Leg hen uit dat een periode niet helpen niet betekent dat je dat niet wilt, maar dat hulp en controle later komen, na afloop van de periode van uitgestelde aandacht.*
2. *Wanneer ze iets niet begrijpen moeten ze het eerst nog eens goed nalezen en de belangrijkste woorden in de opgave aangeven.*
3. *Als het echt niet lukt, moeten ze doorgaan naar een andere opgave.*
4. *Eventueel mogen ze hulp vragen aan een medeleerling. (De hulpvraag moet wel duidelijk en concreet worden geformuleerd, dus eerst even over nadenken).*
5. *Besprek vooraf het geluidsniveau: werken gebeurt in stilte en we doen niets dat de medeleerlingen kan storen.)*

Regels en afspraken worden door J.B. goed nageleefd. Naar aanleiding van een gesprek met de ambulante begeleider D.Mollen van het expertise centrum te Geldrop is er gekeken om een stappenplan in te zetten wat op SBO Burgemeester Van der Puttschool wordt gebruikt. Uit de ervaringen van de Burgemeester Van der Puttschool is gebleken dat dit stappenplan heel effectief is om kinderen te leren zich te houden aan de klassenregels en schoolregels. Doordat deze school al enkele jaren met dit stappenplan werkt kan er vanuit gegaan worden dat de resultaten betrouwbaar zijn.

Omdat beloning ook erg belangrijk is moet er voor J.B. een systeem aanwezig zijn dat ervoor zorgt dat hij op goede punten beloond wordt. Vanuit de theorie blijkt dat beloningssystemen een enorme positieve invloed hebben op het laten zien van gewenst gedrag. (A. Golly en J. Sprague, 2009

Beloningen kunnen een sterke bekrachtiging vormen voor het veranderen van gedrag (Maag, 2001.) Het kunnen verbale of non-verbale uitingen zijn, voorrechten, tastbare beloningen of elementen in een beloningssysteem. De enige manier om erachter te komen of een beloning echt gewerkt heeft, is als het gewenste gedrag zich daarna vaker voordoet dan het daarvoor het geval was.

Belonen vergroot per definitie de kans dat gewenst gedrag terugkomt.

Voorbeelden van beloningen die leerlingen leuk vinden zijn:

Op de stoel van de leerkracht zitten, als eerste in de rij mogen staan, een activiteit/spel doen, meer tijd op de computer, langere pauze, enige tijd iets voor jezelf doen, langer voorlezen).

Wanneer er wordt gekeken naar de ideale klassensituatie dan zijn er al een groot aantal zaken die in de klas verlopen zoals wenselijk is voor een ideale leeromgeving. Echter is gebleken dat deze zaken niet voldoende zijn om het gedrag van J.B. positief te kunnen beïnvloeden.

Vanuit deze ideale situatie is er gekeken naar wat er voor J.B. zou kunnen helpen om zijn gedrag te verbeteren en welke interventies daarvoor gepleegd moeten worden. Zo moet er gewerkt worden aan uitgestelde aandacht. Het blijkt uit de gegevens dat J.B. hier niet vaardig genoeg voor is.

Ook is een stappenplan om ongewenst gedrag aan te pakken een van de speerpunten waarmee gewerkt zal gaan worden. Hierdoor wordt het ongewenste gedrag zo snel mogelijk aangepakt en is de kans dat de situatie uit de hand loopt minder groot. Er zijn duidelijke regels en afspraken waaraan gehouden moet worden.

Om ongewenst gedrag te veranderen is ook een positieve houding nodig, vandaar dat een beloningssysteem ook een onderdeel gaat worden van de interventies.

In het hoofdstuk plan van aanpak wordt dieper ingegaan wat dit betekent in de praktijk. En hoe zaken worden aangepakt om de interventies zo goed mogelijk in te zetten.

4. Plan van aanpak

In dit hoofdstuk wordt er beschreven hoe het praktijkonderzoek opgebouwd is en welke instrumenten en werkvormen daarvoor gebruikt zijn. Het plan van aanpak is stap voor stap opgebouwd. Hierbij is gekeken naar de beginsituatie. Daaruit bleek dat J.B. problemen heeft om op zijn beurt te wachten. Vanuit de theorie wordt uitgestelde aandacht gebruikt om kinderen met soortgelijke problemen te helpen. In het onderzoek wordt deze methode toegepast om het gedrag van J.B. te verbeteren.

Uit de beginsituatie blijkt dat J.B. moeite heeft met zich aan regels en afspraken te houden. Een klassensfeer wordt veel bepaald door regels en afspraken en het naleven hiervan. J.B. moet leren om zich aan deze regels te houden. Middels een stappenplan wordt er voor hem duidelijk een structuur aangebracht in wat er gebeurt wanneer hij dit niet doet. De theorie geeft aan dat alleen straffen niet goed werkt om gedrag te kunnen veranderen. Daarvoor is ook beloning nodig. Vandaar dat er voor J.B. gekeken wordt naar een beloningssysteem waarbij het gedrag dat goed gaat beloond wordt en zo J.B. stimuleert om een positiever gedrag te gaan uiten.

4.1 Het praktijkonderzoek

De aanleiding voor dit onderzoek is dat leerkrachten niet goed weten hoe ze het ongewenste gedrag van J.B. aan moeten pakken. Er wordt door leerkrachten een enorme handelingsverlegenheid ervaren. Doordat leerkrachten vastlopen is er besloten onderzoek te doen naar het gedrag van J.B. Ook is er aangegeven door leerkrachten dat wanneer het onderzoek een uiteindelijke gedragsverandering tot gevolg heeft, de werkwijze verder kan worden doorgevoerd binnen de schoolstructuur.

4.2 De doelstelling

De doelstelling voor dit onderzoek is om de werksituatie voor leerkrachten te optimaliseren. Dat zij kunnen werken met kinderen die ongewenst gedrag laten zien. Daarnaast is de doelstelling voor het onderzoek ook om het gedrag van J.B. te verbeteren. Wanneer uit het onderzoek blijkt dat de aanpak die wordt toegepast positieve resultaten oplevert dan kan de gedragsspecialist de werkwijze doorvoeren naar een schoolbreed niveau om zo ongewenst gedrag binnen de gehele school te reduceren.

4.3 De betrokken partijen

Tijdens het onderzoek zullen verschillende partijen belangrijk zijn. In onderstaand schema staan de namen van de personen die betrokken zullen zijn bij het onderzoek.

Naam	Organisatie
Leerkrachten Klokhuis	De leerkrachten van Basisschool 't Klokhuis zullen belangrijk zijn voor het verstrekken van informatie over J.B. Hierbij kan gedacht worden aan achtergrond informatie, maar ook observaties, ervaringen met deze leerling.
Interne begeleider M.van Hulten	De interne begeleider van basisschool 't Klokhuis kan voor het onderzoek belangrijk zijn om vooral als critical friend te fungeren. Als orthopedagoog kan zij in het onderzoek eventueel methodieken aandragen om in overweging te nemen om eventueel een gedragsverandering in te zetten.
Ambulante begeleider D. Mollen	De ambulante begeleider is werkzaam voor het expertise centrum Geldrop. Voor kinderen met gedragsproblemen kunnen bij haar vragen gesteld worden en zij helpt bij de begeleiding van leerlingen en leerkrachten. Daarnaast is mevr. Mollen een aantal jaren werkzaam geweest op SBO burgemeester Van der Puttschool. Hierdoor heeft zij veel ervaring met kinderen met gedragsproblemen.
Ouders J.B.	De ouders zijn belangrijk voor het verkrijgen van informatie over thuis.
KNO Arts	Werkzaam in het st. Annaziekenhuis te Geldrop. Deze kan gegevens over het gehoor van J.B. verstrekken
Collega's op de opleiding	Voor het onderzoek kunnen zij dienen als critical friend.
Leerling J.B.	Het onderzoek wordt op gericht op J.B. hierdoor is informatie die hijzelf verstrekt uiterst belangrijk voor het onderzoek.

4.4 De werkwijze

Wie	Wat	Hoe	Waarom
Leerkracht, Stagiaire	Observaties voor de nulmeting en eindmeting.	Beschrijvende observaties en een tijdssteekproef/observatie	Deze twee vormen van observatie worden gebruikt om ervoor te zorgen dat er op een zo'n objectief mogelijke manier de beginsituatie wordt weergegeven. Er wordt gekeken hoe het gedrag van J.B. is aan het begin van het onderzoek. Vervolgens wordt er een meting gehouden aan het einde van het onderzoek. Wanneer deze twee vergeleken worden met elkaar kan er een conclusie worden verbonden aan de resultaten die verkregen zijn gedurende het onderzoek.
Leerkracht, Ouders	Gesprekken	Proberen om eens in de 14 dagen een gesprek te hebben. Om ouders op de hoogte te houden van het onderzoek en meer informatie vanuit ouders te krijgen.	Deze gesprekken dienen om ervoor te zorgen dat er vanuit andere hoeken informatie wordt verzameld. Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de leerling. Ouders horen thuis vaak ook andere zaken dan school. Door de lijntjes kort te houden kan er meer informatie en gegevens op school terecht komen die ten goede komen van het onderzoek.
Leerkracht, Collega's	Gesprekken	Een aantal gesprekken met de leerkrachten uit voorgaande jaren.	Om te weten te komen hoe J.B. functioneerde in de voorgaande groepen en te hoe leerkrachten dit probleem voorheen hebben

			aangepakt. Ook wil ik uit deze gesprekken wat meer achtergrond informatie proberen te verkrijgen. Wanneer het gedrag van J.B. iets is wat al meerdere jaren op school speelt vraagt dit om een nadere benadering dan wanneer het gedrag pas recent ongewenst is geworden. Uit de analyse van de beginsituatie blijkt dat het gedrag zich al langer voordoet.
Leerkracht	Literatuuronderzoek uitgestelde aandacht. Literatuuronderzoek Overeenkomst tussen gehoorproblemen en gedragsproblemen Literatuuronderzoek positieve behavior support.	Ik wil mijn literatuuronderzoek doen door verschillende boeken en internet sites te lezen.	Ik wil meer te weten komen over deze onderwerpen omdat zij mij eventueel kunnen helpen om in de praktijk het probleem aan te pakken. Door een goede theoretische onderbouwing kan ik de genomen stappen duidelijk verklaren vanuit de theorie die ik heb bestudeerd. Wanneer er gekeken wordt naar de beginsituatie dan is het noodzakelijk om J.B. te helpen op het gebied van uitgestelde aandacht. Vanuit de literatuur en de beginsituatie zijn veel overeenkomsten te herkennen die van toepassing zijn op het gedrag van J.B. Daarnaast wordt er vanuit de literatuur aangegeven dat alleen straffen een gedrag niet veranderd. Er is daarom gekozen om ook te werken met een

			beloningssysteem. Naast een stappenplan wat ongewenst gedrag aanpakt. Om er zo voor te zorgen dat J.B. ook voldoende positieve feedback krijgt op zijn goede gedrag. Uit de beginsituatie kwam ook dat het gehoor van J.B. niet goed was. Dit wordt in het onderzoek ook meegenomen om te kijken wat de invloed is van gehoorproblemen op ongewenst gedrag.
Leerkracht, leerling	Gesprekken met de leerling	Oplossingsgerichte gesprekken met de leerling. En gesprekken waarin we tussentijds evalueren hoe dingen gaan of wanneer er zaken moeten worden aangepast.	Ik wil de schaalvraag gebruiken bij mijn begin en eindmeting. Vandaar dat deze in een aantal oplossingsgerichte gesprekken zal worden gesteld. Ook wil ik in gesprekken duidelijk weten hoe J.B. de interventies die worden gepleegd ervaart. Door nauwlettend in de gaten te houden hoe J.B. de interventies ervaart kan er direct worden ingegrepen wanneer het minder goed werkt of J.B. zich er niet prettig bij voelt. Hierdoor wordt de interventie zo optimaal mogelijk ingezet.
Leerkracht, ambulante begeleider	Gesprek over aanpak negatief gedrag	Gesprekken over hoe ongewenst gedrag kan worden omgezet naar gewenst gedrag	Om een beeld te krijgen hoe de ambulante begeleider aankijkt tegen het gedrag van J.B. En welke mogelijkheden zij ziet om

			het gedrag aan te pakken. Tijdens het analyseren van de beginsituatie is er ook overleg geweest met de ambulante begeleider om te kijken welke mogelijkheden deze zag om het gedrag van J.B. te veranderen. Deze neemt de expertise mee uit het speciaal basisonderwijs.
--	--	--	---

Vanaf het start van het schooljaar tot aan december wordt er informatie verzameld om de beginsituatie van het onderzoek zo scherp mogelijk te krijgen. Naast het verzamelen van informatie voor de beginsituatie loopt ook de literatuurstudie. Deze moet in januari ongeveer afgerond zijn. Eind januari kan dan de eerste interventie worden ingezet om het gedrag van J.B. te verbeteren.

4.5 De evaluatie

Het onderzoek zal geëvalueerd worden aan de hand van observaties. Er is een beginobservatie gemaakt en er zal aan het einde ook gemaakt worden. De verschillen zullen dan met elkaar vergeleken worden.

Naast deze observaties worden er gesprekken met de leerling gevoerd over hoe deze het vindt gaan. Hierbij zal de schaalvraag (*Cauffman, 2003*) worden gesteld. Deze schaalvraag geeft een duidelijk beeld voor de onderzoeker of de leerling eventuele groei of teruggang ervaart.

Ook zal er een eindgesprek met ouders plaatsvinden waarbij gekeken wordt hoe zij de eventuele verandering ervaren.

Tot slot zal er ook een gesprek volgen tijdens een teamvergadering waarbij leerkrachten aan kunnen geven of zij de afgelopen periode verandering in het gedrag van J.B. hebben ervaren.

Er wordt aan het einde van het verslag ook teruggeblikt op de procesevaluatie om te kijken wat er goed verlopen is en welke leerpunten er kunnen worden opgesteld voor een volgende keer.

5. Uitvoering en resultaten

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de onderzoeksmethodes die gebruikt zijn beschreven. Zo is er te lezen hoe de interventie uitgestelde aandacht heeft plaatsgevonden. En de resultaten van de interventie uitgestelde aandacht worden vervolgens besproken.

Ook is er in dit hoofdstuk te lezen hoe het stappenplan voor J.B. in de praktijk is ingezet en wat daarvan de resultaten zijn.

De derde interventie, het beloningssysteem, staat ook in dit hoofdstuk uitgelegd hoe dit wordt toegepast in de praktijk en wat de resultaten zijn van deze interventie. Tot slot wordt de nulmeting en eindmeting besproken en de conclusie hiervan is ook terug te lezen in dit hoofdstuk.

5.1 Even wachten.

Vanuit de theorie blijkt dat kinderen die snel hun vinger opsteken nadat de uitleg is geweest om aan te geven dat ze het niet begrijpen gebaat zijn bij uitgestelde aandacht. Met deze methode zouden kinderen leren om zelfstandiger problemen op te lossen en de leerkracht uiteindelijk meer tijd opleveren. Vanuit deze literatuur en kijkende naar het gedrag van J.B. is er besloten om deze interventie in te zetten om het ongeduldige gedrag van J.B. proberen te veranderen. J.B. moet leren om op zijn beurt te wachten. (*bijlage VII*)

Uitvoering

Aan de hand van de theorie uit is er gekeken welke stappen er moeten worden ondernomen om een goede interventie te laten plaatsvinden die J.B. kan helpen om beter aan het werk te blijven. In een gesprek met J.B. is de interventie duidelijk uitgelegd en wat er van hem verwacht wordt. De volgende stappen zijn afkomstig uit de literatuur van *D. Wyffels, 2006* aangevuld met de uitleg naar de praktijksituatie toe.

1. *Met een symbool (rood licht) geef je aan wanneer je niet beschikbaar bent voor de hulpvragen van de leerling. Leg hen uit dat een periode niet helpen niet betekent dat je dat niet wilt, maar dat hulp en controle later komen, na afloop van de periode van uitgestelde aandacht.*
2. *Wanneer ze iets niet begrijpen moeten ze het eerst nog eens goed nalezen en de belangrijkste woorden in de opgave aangeven.*
3. *Als het echt niet lukt, moeten ze doorgaan naar een andere opgave.*

4. Eventueel mogen ze hulp vragen aan een medeleerling. (De hulpvraag moet wel duidelijk en concreet worden geformuleerd, dus eerst even over nadenken).
5. Bespreek vooraf het geluidsniveau: werken gebeurt in stilte en we doen niets dat de medeleerlingen kan storen.)

In de klas hangt een stoplicht. Met J.B. is afgesproken dat na de uitleg van een les het stoplicht 10 minuten op rood gaat. Voordat het stoplicht op rood staat vraagt de juf nog even of alles duidelijk is. Hierbij wordt specifiek aan J.B. gevraagd om de opdracht te herhalen en te vertellen wat hij moet doen. Daarna gaat J.B. zelfstandig aan het werk. Hij kan niets aan de juf vragen, maar moet dingen zelf proberen op te lossen. J.B. heeft een kaartje gekregen (bijlage V) hierop staan de stappen beschreven die hij moet volgen voordat hij zijn kaartje op rood kan leggen. Rood betekent dat hij een vraag heeft voor de juf. Op het moment dat de juf vrij is kan ze J.B. komen helpen. Hij werkt gewoon door aan zijn opdrachten of weektaak.

Resultaat

Kijkende naar de observatie van de beginsituatie en de eindsituatie dan is daar een verandering te zien. J.B. is beter in staat om aan het werk te blijven. De twee observaties staan hier naast elkaar opgesteld om zo het verschil tussen deze twee observaties zichtbaar te maken. (Bijlage II Observatie werkgedrag,

Naam: J. Groep: 7 Geboortedatum:
 Ingevuld door: Marloes Cox Datum observatie: 13-10-2010

Aantal minuten	5	5	5	5	5	5
Van plaats zonder toestemming	1x					
Maakt fysiek contact met anderen.				1x		
Maakt duidelijk hoorbare geluiden.	1x	4x		2x	1x	3x
Praat of roept zonder toestemming.		3x	3x	6x	4x	4x
Wiebelt op zijn stoel.		1x	2x	2x	1x	4x
Oogcontact met observant.	3x	3x	4x	1x	1x	1x
Oogcontact met andere leerlingen				1x		
Oogcontact met werk of leerkracht gedurende 15 sec. of meer.	5x	5x	1x	2x	15x	6x

<i>Handelingen die niets met de taak te maken hebben.</i>	2x	1x	3x	5x		2x
<i>Staren (gedurende 5 sec.)</i>		1x	4x	4x		9x

bijlage XVII: observatie werkgedrag eindbalans,

Naam: J. Groep: 7
Ingevuld door: Marloes Cox

Geboortedatum:
Datum observatie: 25-3-2011

<i>Aantal minuten</i>	5	5	5	5	5	5
<i>Van plaats zonder toestemming</i>						
<i>Maakt fysiek contact met anderen.</i>		1x			1X	
<i>Maakt duidelijk hoorbare geluiden.</i>	1x		2x			
<i>Praat of roept zonder toestemming.</i>		1x		1x		
<i>Wiebelt op zijn stoel.</i>	2x	1x				
<i>Oogcontact met observant.</i>	1x		1x	1x		1x
<i>Oogcontact met andere leerlingen</i>		1x		1x		

<i>Oogcontact met werk of leerkracht gedurende 15 sec. of meer.</i>	12 x	10x	20x	8x	11x	13x
<i>Handelingen die niets met de taak te maken hebben.</i>		2x		3x		
<i>Staren (gedurende 5 sec.)</i>	1x			3x	1x	4x

Er is goed te zien dat J.B. beter op zijn stoel blijft zitten en dat hij meer tot werken komt. Hij roept minder door de klas en het oogcontact met andere mensen is minder. J.B. werkt meer door aan de opdracht die gegeven is. Hij vraagt rustig aan andere kinderen wat hij niet begrijpt. Ook het kaartje wordt intensief gebruikt.

Uit het gesprek met J.B. blijkt dat hij de manier van werken ook als prettig ervaart.

(Bijlage VIII: Gesprek J.B. over interventie uitgestelde aandacht,

J.B. geeft aan dat hij het best wel wennen vindt om met de kaartjes te werken. Hij vergeet het nog weleens om de stappen te volgen.

J.B. geeft aan dat hij het prettig vindt dat de leerkracht even komt vragen of hij alles begrepen heeft. Hij hoeft dan niet te wachten tot de leerkracht tijd heeft. Hierdoor kan hij beter zijn werk afkrijgen. Hij geeft aan dat de leerkracht dit soms vergeet en dan kan hij niet altijd vooruit omdat hij soms niet alle uitleg goed heeft gehoord. Meestal vraagt J.B. uitleg aan zijn buurman maar J.B. geeft aan dat hij dit soms vervelend vindt want zijn buurman heeft niet altijd zin om alles uit te leggen

J.B. geeft wel aan dat hij door deze interventie beter kan werken).

Hij geeft aan dat hij beter weet wanneer hij de aandacht erbij moet houden en wat er van hem verwacht wordt.

J.B. geeft aan dat hij het prettig vindt dat het kaartje met de stappen op zijn tafel ligt. Hij kan zo even terug kijken wat er van hem verwacht wordt en kan dan verder met zijn werk.

Ook geeft J.B. aan dat hij het prettig vindt dat de juf altijd bij de start van de opdracht even kijkt of hij het begrepen heeft.

5.2 Stap voor stap naar goed gedrag.

Uit gesprekken en observaties bleek dat J.B. zich veelal niet aan de regels hield. Doordat het niet de gehele klas betrof is er voor J.B. een interventie ingezet die veel op het SBO gebruikt wordt en zeer effectief blijkt te zijn om kinderen te leren aan de regels te houden.

Uitvoering

Met de ambulante begeleider, directeur en leerkracht zijn samen het stappenplan besproken.

Er zijn duidelijke afspraken gemaakt over de consequentie wanneer J.B. stap 6 bereikt.

Wanneer dit het geval is en hij moet zich melden bij Meneer Harry of Juf Marian wordt er naar huis gebeld. Ouders worden op de hoogte gesteld van het gedrag. J.B. maakt zijn werk af en komt de rest van de dag niet meer in de klas. Er wordt een aantekening gemaakt voor het dossier. Deze afspraken worden met de ouders van J.B. besproken. Daarna is het gehele stappenplan naar het team gecommuniceerd. Het is erg belangrijk dat iedereen op dezelfde manier reageert.

Nadat dit gebeurd is wordt J.B. op de hoogte gebracht van het stappenplan. Dit is uitgelegd en vervolgens is dit in de klas ingevoerd.

Resultaat

In het begin heeft J.B. erg uitgeprobeerd tot hoe ver hij kan gaan om het stappenplan te testen. Al snel kwam daar verandering in. J.B. begon in te zien dat er geen buitensporig gedrag werd getolereerd. J.B. begon te klagen over het stappenplan, maar er werd wel verbetering in zijn gedrag gezien. *(Bijlage XVIII: Gesprek met collega's over het stappenplan, Er werd ervaren dat J.B. na enige tijd goed ging reageren op het stappenplan. Wanneer het in de pauze misging werden de stappen ook uitgevoerd en daarbij luisterde J.B. naar de leerkrachten.*

Leerkrachten gaven tijdens de vergadering aan dat ze wel vooruitgang zagen in het gedrag. Vooral het luisteren naar andere leerkrachten werd als een positief punt ervaren. Voorheen gaf dit nogal eens problemen.) Uit opmerkingen en gesprekken met collega's bleek dat ook zij een verandering in het gedrag van J.B. zagen. Ze gaven aan de werkwijze erg prettig te vinden. Nu wisten ze zelf ook welke stappen er ondernomen konden worden om J.B. aan te pakken bij ongewenst gedrag.

Deze interventie heeft ertoe geleid dat het ongewenste gedrag van J.B. waarneembaar aan het veranderen is. Wanneer deze interventie verder wordt uitgevoerd zal waarschijnlijk het ongewenste gedrag verder verminderen.

5.3 Honderd punten voor jou!

Uit de observaties en gesprekken bleek dat het welbevinden van J.B. steeds verder achteruit ging. Doordat we met het stappenplan wederom op het negatieve gedrag zitten is er besloten om aan het positieve gedrag meer aandacht te gaan besteden omdat belonen en positief effect heeft op het gedrag.

Uitvoering

Er is besloten om een puntenkaart te maken voor J.B. Hierbij kan hij per les 2 punten verdienen. Aan het einde van de week worden de punten opgeteld en afhankelijk van de score wordt er een beloning aan gekoppeld. In overleg met J.B. zijn er voor de verschillende puntencategorieën verschillende beloningen afgesproken. J.B. krijgt ook uitgelegd wanneer hij 0, 1 of 2 punten krijgt.

resultaat

J.B. is erg gebrand op het puntensysteem. Na iedere les komt hij fanatiek aan de juf vragen of hij de score op mag schrijven. In het begin werd er niet snel de score gehaald. Er werd nog

veel gebruik gemaakt van de interventie van het stappenplan. Echter ging het na enige tijd beter. Nadat J.B. de eerste keer een beloning had weten te halen was hij zo trots op zichzelf dat hij meer en meer gedreven werd om meer beloningen te halen. De leerkracht merkte dat gedurende de periode dat deze interventie werd ingezet. De interventie van het stappenplan steeds minder gebruikt werd. Er is door deze interventie een gedragsverandering waarneembaar (*bijlage XVI: Oplossingsgerichte gespreksvoering eindgesprek met schaalvraag*,

J.B. is erg tevreden over de behaalde resultaten. Hij geeft aan dat het stappenplan niet zo veel meer gebruikt wordt. Hij hoeft alleen soms op de time-outplek in de klas te zitten maar heeft zich niet meer hoeven melden de laatste 4 weken.

). J.B. stelt zich positiever op binnen de groep.

5.4 Van begin tot eind.

Uit de observaties (*bijlage XXI Observatie werkgedrag eindbalans*).

Naam: J. Groep: 7 Geboortedatum:
Ingevuld door: Marloes Cox Datum observatie: 25-3-2011

Aantal minuten	5	5	5	5	5	5
Van plaats zonder toestemming						
Maakt fysiek contact met anderen.		1x			1x	
Maakt duidelijk hoorbare geluiden.	1x		2x			
Praat of roept zonder toestemming.		1x		1x		
Wiebelt op zijn stoel.	2x	1x				
Oogcontact met observant.	1x		1x	1x		1x
Oogcontact met andere leerlingen		1x		1x		

Oogcontact met werk of	12 x	10x	20x	8x	11x	13x
------------------------	------	-----	-----	----	-----	-----

<i>leerkracht gedurende 15 sec. of meer.</i>						
<i>Handelingen die niets met de taak te maken hebben.</i>		2x		3x		
<i>Staren (gedurende 5 sec.)</i>	1x			3x	1x	4x

)

blijkt dat het gedrag van J.B. is veranderd. Hij is meer betrokken bij zijn werk. J.B. geeft zelf aan beter te kunnen werken. Wanneer we kijken naar de schaalvraag die aan het begin van het onderzoek aan J.B. is gesteld gaf hij aan dat hij zijn gedrag een 5 gaf. (Bijlage XV:

Oplossingsgerichte gespreksvoering beginesprek met schaalvraag,

J.B. geeft aan dat wanneer hij kijkt naar waar hij nu staat het een 5 is. Hij kan zich nog niet goed concentreren, maar soms lukt het wel. Hij kletst nog vaak met andere kinderen en kan moeilijk op zijn beurt wachten. Hij vindt dat hij vaak strafwerk moet maken of op zijn kop krijgt van de leerkracht). Aan het einde is deze zelfde vraag aan hem gesteld en hij kon al aangeven dat het een 7 was. (Bijlage XVI: Oplossingsgerichte gespreksvoering eindgesprek met schaalvraag,

J.B. geeft aan dat hij vindt dat het in de klas een stuk beter gaat dan in het begin van het schooljaar. Op de vraag welk punt hij zou geven aan hoe het nu gaat zegt hij een 7. Dit omdat hij minder straf krijgt. De time-out is alleen nog maar in de klas. Ook omdat hij al een aantal keer zijn punten heeft gehaald voor zijn beloning. Het werken in de klas gaat ook al beter dan in het begin.) Er is een stijging van twee punten te zien. Dit is voor J.B. een goede manier om in te zien dat hij de goede kant op gaat. Het levert voor hem positieve feedback op en dat leidt weer tot een beter zelfbeeld.

Om de eindbalans op te maken is er ook een gesprek geweest met de leerkrachten van basisschool 't Klokhuis. In de teamvergadering is er besproken of leerkrachten verandering in het gedrag van J.B. zagen en wat dit dan was. Leerkrachten zagen ook verandering. Dit bleek uit de volgende uitspraken uit het gesprek (bijlage XIX: *Gesprek leerkrachten eindbalans gedrag J.B.*

Op de speelplaats is J.B. makkelijker aanspreekbaar voor mij. Ik krijg minder snel een grote mond. Doordat ik weet welke stappen ik moet ondernemen wanneer dit wel gebeurt voel ik me ook sterker in het gesprek met J.B. staan.

J.B. is de laatste tijd minder op de gangen aan het ronddwalen. Ik heb hem al enige tijd niet meer terug naar de klas hoeven te sturen.

Wanneer J.B. te ver gaat houdt hij zich goed aan het stappenplan. Hij gaat dan rustig naar de plek die afgesproken is)

Naast de leerkrachten is er ook gekeken of de ouders van J.B. enige verandering zagen in het gedrag van hun zoon. Moeder gaf tijdens het gesprek het volgende aan (J.B. laat thuis een rustige indruk achter. J.B. is makkelijker aanspreekbaar. Wanneer er gevraagd wordt of hij iets wil doen dan hoeft dit niet zes keer herhaald te worden. Moeder merkt de grootste verandering in het gedrag bij J.B. dat hij niet constant over school klaagt. Voorheen kon hij nogal vaak klagen over dat hij onterecht werd behandeld. Nu heeft ze hem daar al enige tijd niet over gehoord. Moeder geeft aan dat het stappenplan voor J.B. in het begin geen pretje is geweest maar nu hij ook beloningen kan verdienen hoort ze hem nog maar zelden over het stappenplan. Moeder geeft aan erg tevreden te zijn met het feit dat J.B. met meer plezier naar school gaat).

Ondanks het feit dat moeder thuis niet hele grote veranderingen in het gedrag merkt geeft ze wel aan dat het klagen over school is afgenomen. Hierbij kunnen we zeggen dat ook in de thuissituatie er een verandering van gedrag plaats heeft gevonden.

Kijkend naar de resultaten kan er gezegd worden dat er een gedragsverandering is waargenomen in het gedrag van J.B. De interventies hebben ertoe geleid dat het gedrag dat J.B. laat zien op school positiever is dan aan het begin van het onderzoek. Hieruit kan dan ook opgemerkt worden dat de resultaten van het onderzoek positief zijn.

In het volgende hoofdstuk zal er verder worden ingegaan op de resultaten en de conclusie die daaraan gekoppeld kan worden.

6. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk zal in de conclusie een antwoord worden gegeven op de deelvragen en onderzoeksvraag. Deze antwoorden zijn tot stand gekomen naar aanleiding van een onderzoek op het gedrag van J.B. In hoofdstuk 5 is te lezen welke interventies zijn gepleegd om het gedrag van J.B. te verbeteren. Ook zijn de resultaten daarbij vernoemd. In dit hoofdstuk zijn de resultaten die verkregen zijn door onderzoek en literatuurstudie gebruikt om antwoord te geven op de deelvragen en onderzoeksvraag.

Er zal in de discussie worden teruggeblikt op het procesonderzoek. En tot slot zal er een aanbeveling worden gedaan naar de school toe.

6.1 conclusie

In de inleiding is beschreven hoe dit onderzoek tot stand is gekomen. Daarbij heeft de onderzoeker een aantal onderzoeksvragen en deelvragen gesteld. Gedurende het onderzoek zijn op deze vragen antwoorden gevonden. Deze antwoorden zijn gevonden door middel van literatuurstudies, gesprekken, interventies en observaties.

Er zal per deelvraag gekeken worden welke conclusie eraan verbonden kan worden.

Deelvragen:

- Hoe komt het dat J.B. snel is afgeleid en niet tot werken komt?

Tijdens het onderzoek kwam in een gesprek naar voren dat J.B. niet goed hoorde. Er is toen een literatuuronderzoek gestart naar het gedrag van kinderen met gehoorproblemen. Uit de literatuur bleek dat kinderen met gehoorproblemen vaak te maken hebben met aandachtstoornissen waardoor zij niet goed tot werken komen. Daarnaast bleek ook dat kinderen die niet goed een opdracht meekregen veel sneller geneigd waren om direct na het starten van een opdracht de aandacht van de leerkracht op te eisen door aan te geven dat ze het niet begrepen. Door uitgestelde aandacht zouden kinderen geholpen worden met het beter luisteren naar de opdracht en zelfstandiger problemen op kunnen lossen.

- Welke gedragsproblemen kunnen ontstaan bij kinderen die gehoorproblemen hebben?

Vanuit de theorie blijkt dat kinderen met gehoorsproblemen veel last hebben van aandachtsstoornissen. Ook het sociaal-emotionele gebied moet goed in de gaten worden gehouden. Het zelfbeeld is erg belangrijk omdat dit kan leiden tot faalangst of agressie.

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat J.B. de informatie zo goed mogelijk opneemt?

In theorie blijkt dat leerlingen door middel van uitgestelde aandacht zich beter leren te concentreren op de opdracht die door de leerkracht gegeven wordt. Door J.B. te leren werken met uitgestelde aandacht zal hij zich meer richten op de uitleg. Hij mag immers na de uitleg voor een bepaalde tijd niets aan de leerkracht vragen.

Ook is het zo dat wanneer J.B. de opdracht bij aanvang herhaalt hij beter weet wat hij moet doen. Doordat hij weet dat de leerkracht altijd even bij hem controleert of de opdracht is overgekomen zal hij gedwongen worden beter op te letten tijdens de uitleg.

Het gehele principe helpt J.B. om informatie beter op te nemen. Ook het rood/groene kaartje helpt hem bij het verwerken van de opdracht. Wanneer hij er helemaal niet uitkomt heeft hij altijd de leerkracht als back-up. Deze komt hem uitleggen wanneer het kaartje op rood ligt.

- Hoe kan ik J.B. tot werken krijgen?

Tijdens het onderzoek bleek dat het beloningssysteem wat ingezet werd om het gedrag van J.B. te verbeteren nog een ander resultaat bleek te hebben. Doordat J.B. zo graag zijn beloning wilde behalen heeft dat ertoe geleid dat zijn werkgedrag veranderd is. Hij liet beter werkgedrag zien om zijn punten op de dag te kunnen behalen.

Naast het beloningssysteem is er ook gewerkt met uitgestelde aandacht. Er werd door de leerkracht ervaren dat J.B. veel meer aan zijn werk bleef en zich aan de stappen hield die golden voor het werken volgens uitgestelde aandacht.

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat het negatieve gedrag wordt omgezet naar positief gedrag?

J.B. vroeg veel negatieve aandacht. Hij hield zich vaak niet aan de regels. Hiervoor is een stappenplan opgesteld samen met de ambulante begeleider en directie. Er werd van J.B. verwacht dat hij zich aan de regels ging houden anders hingen daar bepaalde consequenties aan. Dit stappenplan heeft ervoor gezorgd dat J.B. is gaan inzien dat hij zijn gedrag moest gaan veranderen, hij zou anders veel te maken krijgen met negatieve gevolgen voor hemzelf vanwege zijn gedrag. Het stappenplan bleek goed te werken. In combinatie met het beloningssysteem werd er door de leerkracht opgemerkt dat het stappenplan minder gebruikt werd en dat J.B. er steeds meer op gebrand was om zijn punten te behalen om zijn beloning aan het einde van de week te kunnen toepassen. Het beloningssysteem en het stappenplan heeft in dit geval geholpen om het negatieve gedrag van J.B. te verminderen.

Na het beantwoorden van de deelvragen kan er worden gekeken welke conclusie er getrokken kan worden bij de onderzoeksvragen.

In welk opzicht is het gehoorprobleem van invloed op het gedrag van J.B.?

Kijkende naar de algehele conclusie dan kan er gezegd worden dat gehoorproblemen en gedragsproblemen met elkaar te maken hebben. Ze hebben raakvlakken met elkaar en zijn ook van invloed op elkaar. Echter is uit het onderzoek niet op te maken hoe groot het gehoor van invloed is op het gedrag. Uit het onderzoek en de literatuur bleek wel dat deze veel met elkaar te maken hebben. Een slecht gehoor veroorzaakt gedragsproblemen die met een aanpassingen voor de leerling een stuk minder kunnen zijn. Zo blijkt uit het onderzoek dat het werken met uitgestelde aandacht en de daarbij horende kaartjes voor J.B. een stuk rust gaf in zijn werkwijze. J.B. was minder snel met andere dingen bezig en meer gericht op zijn werk.

Welke manier werkt het beste om het gedrag van J.B. te verbeteren?

Kijkende naar het onderzoek en de resultaten hiervan kan gezegd worden dat de gepleegde interventies een positief effect hebben op het gedrag van J.B. Doordat alle interventies² na elkaar zijn ingevoerd is er een goede observatie van de gedragsverandering gemaakt. Hierin is duidelijk te zien dat het gedrag van J.B. een positieve wending heeft gemaakt. Dit betekent niet dat het ongewenste gedrag geheel verdwenen is. Hiervoor zal de werkwijze voor een langere periode ingezet moeten worden. Echter hebben niet alleen de leerkracht, maar ook het schoolteam een gedragsverandering waargenomen bij J.B. Hierdoor mag er de conclusie worden getrokken dat de interventies hebben geleidt tot het keren van het gedrag van negatief naar positief.

6.2 Discussie

Wanneer er gekeken wordt naar het verloop van het onderzoek dan is dat op een succesvolle manier verlopen. De resultaten die behaald zijn, zijn positief. Als onderzoeker is het best lastig geweest om een overzicht op het onderzoek te krijgen. Alles is heel lang onsamenhangend geweest, hierdoor ontstond een onzeker gevoel over hoe het onderzoek verliep. Het tempo waarin het gehele proces heeft plaatsgevonden is goed verlopen. Er kon voor het schrijven van het eindverslag een duidelijke balans worden opgemaakt van hoe de resultaten waren van het onderzoek.

² De interventies verwijzen naar de uitgestelde aandacht, het stappenplan en de puntenkaart om positief gedrag te belonen.

Echter zijn er ook zaken in het onderzoek die in het vervolg anders zouden kunnen. Een van de zo gehete tekortkoming is dat er zo lang mogelijk moet worden gewacht met interventies plegen. Tijdens het onderzoek is er eenmaal een interventie gepleegd door iemand die niet deelnam aan het onderzoek. Dit heeft ervoor gezorgd dat er extra observaties moesten komen om de effecten van deze interventie te meten. Uiteindelijk bleek dat deze interventie geen effect heeft gehad op het onderzoek. Er was geen verandering zichtbaar. In dit geval heeft het alleen geleid tot extra observaties, maar als het anders was gelopen had het onderzoek ineens een andere wending gekregen en moest de gehele beginsituatie worden aangepast. In de toekomst wordt ernaar gestreefd om dit soort interventies zo veel mogelijk te voorkomen. In dit onderzoek zijn de gegevens van de KNO arts niet meegenomen. De constatering van de KNO arts voor een slecht gehoor zijn de enige gegevens die zijn gebruikt. In de toekomst zou het prettig zijn als ook aanbevelingen van de KNO arts worden toegevoegd. Echter waren deze niet op tijd verstrekt door de ouders waardoor deze niet meegenomen konden worden in het onderzoek.

Het onderzoek zou eventueel kunnen worden voortgezet door deze werkwijze door te trekken naar een schoolbreed niveau. Immers lopen meerdere leerkrachten vast op dit onderwerp. Wanneer er binnen de school hier een doorgaande lijn in komt is de kans aanwezig dat het ongewenste gedrag zal afnemen.

Vanuit dit onderzoek zal dan ook de volgende advisering naar het team van basisschool 't Klokhuis gaan.

6.3 Aanbeveling

Binnen de school zijn er meerdere kinderen die moeite hebben met zich aan de regels houden. Kijkende naar de resultaten van het onderzoek zou ik de collega's aan willen raden om te gaan werken met het stappenplan en de puntenkaart. Deze hebben een positief effect op de leerlingen zo blijkt uit het onderzoek met J.B.

Wanneer een leerkracht problemen heeft met een leerling die te maken heeft met aandachtsstoornissen dan zal het advies daarvoor zijn dat deze meer moet gaan werken met uitgestelde aandacht waarbij goed gelet wordt of de opdracht duidelijk is voor de leerling.

Literatuurlijst

Golly, A. en Sprague, J., (2009) *Positive Behavior Support, goed gedrag kun je leren*, Huizen: Pica

Wyffels, D., (2006) *Hoe coach ik mijn klas: de basisgids voor klassenmanagement*, Tiel/Arnhem: Lannoo

Cauffman, L. (2003) *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*, Den Haag: Boom Lemma

Drs. Marcia Bulder, (2009-2011) Artikel: 'Gedragsverandering is moeilijk, maar niet onmogelijk', <http://www.psyquin.nl>

van der Slikke Psychologen, <http://www.vdsp.nl/hulpvragen/gedragsproblemen>, Spijkernisse

(2007) <http://www.psycon.nl/data/motivatie.html>

Steunpunt ADHD, (2010), <http://www.steunpuntadhd.nl/is-het-adhd/wat-is-adhd>

Drs. jpm Voets, orthopedagoog (2007) http://www.orthopedagogiek.com/a_d_d_.htm

Nederlandse vereniging voor Autisme, <http://www.autisme.nl>

Dienst ambulante begeleiding Oostmarke, (2008) <http://www.ocr.nl/ambulante-begeleiding>

Inhoudsopgave bijlagen

Bijlage I: Achtergrondinformatie J.B.....	47
Bijlage II: Observatie werkgedrag.....	48
Bijlage III: Puntenkaart individuele leerling.....	49
Bijlage IV: Stappenplan gedrag.....	50
Bijlage V: Kaartje uitgestelde aandacht.....	53
Bijlage VI: 30 november gesprek moeder J.B.....	54
Bijlage VII: Observatie rekenles 14-10-2010.....	55
Bijlage VIII: Gesprek J.B. over interventie uitgestelde aandacht.....	57
Bijlage IX: Observatie interventie uitgestelde aandacht tijdens taalles.....	58
Bijlage X: Observatie 21 /12/2010.....	59
Bijlage XI: Observatie W.C gebruik J.B.....	60
Bijlage XII: Gesprek leerkrachten over gedrag J.B. op de gang en W.C.....	61
Bijlage XIII: Gesprek moeder J.B. over slecht gehoor.....	62
Bijlage XIV: Gesprek naar aanleiding van een escalatie in de klas.....	63
Bijlage XV: Oplossingsgerichte gespreksvoering begingesprek met schaalvraag.....	64
Bijlage XVI: oplossingsgericht gespreksvoering eindgesprek met schaalvraag.....	65
Bijlage XVII: Observatie werkgedrag eindbalans.....	66
Bijlage XVIII: Gesprek met collega's over het stappenplan.....	67

Bijlage XIX: gesprek leerkrachten eindbalans gedrag J.B.	68
---	----

Bijlage I Achtergrondinformatie over J.B.

De oudere broer van J.B. is bij ons van school geplaatst op het speciaal onderwijs omdat hij niet meer te handhaven was in de klas vanwege zijn gedrag.

J trekt veel met zijn broer op. Waarschijnlijk ziet hij veel van het negatieve gedrag van zijn broer.

Moeder geeft aan dat J.B. thuis heel goed handelbaar is en dat ze de meeste moeite heeft met haar oudste zoon. Ze kan wel begrijpen dat J.B. op school ander gedrag laat zien dan thuis en ze herkent de dingen die door de leerkracht worden aangegeven ook.

Ze geeft ook aan dat J.B. heel vaak meekrijgt wat zijn broer aan negatief gedrag laat zien.

Contacten met moeder lopen erg goed. Wanneer J.B. iets doet wat niet kan dan wil ze ook graag op de hoogte gesteld worden en wordt J.B. thuis ook op zijn gedrag aangesproken.

Vader heeft moeder een aantal jaar geleden geslagen en ze is toen van de trap gevallen. Vader is in die periode gearresteerd en heeft hiervoor vast gezeten. Dit is onder de ogen van de kinderen gebeurt. Moeder heeft een hele tijd op bed moeten liggen omdat ze niet kon lopen. De kinderen waren toen veel op zichzelf aangewezen. J.B. is in die tijd erg veranderd in zijn gedrag volgens de leerkrachten. Hij liet meer ongewenst gedrag zien. Hij trok meer op met oudere jongens die een slechte reputatie in de buurt hadden en veel in aanraking kwamen met politie.

Thuis is de situatie alweer enige tijd stabiel echter is het gedrag van J.B. niet veel veranderd.

Hij is wel iets rustiger in zijn gedrag dan toen, maar leerkrachten zien nog steeds niet de jongen die ze daarvoor kende.

Bijlage II Observatie werkgedrag.

Naam: J.

Groep: 7

Geboortedatum:

Ingevuld door: Marloes Cox

Datum observatie: 13-10-2010

Aantal minuten	5	5	5	5	5	5
Van plaats zonder toestemming	1x					
Maakt fysiek contact met anderen.				1x		
Maakt duidelijk hoorbare geluiden.	1x	4x		2x	1x	3x
Praat of roept zonder toestemming.		3x	3x	6x	4x	4x
Wiebelt op zijn stoel.		1x	2x	2x	1x	4x
Oogcontact met observant.	3x	3x	4x	1x	1x	1x
Oogcontact met andere leerlingen				1x		

Oogcontact met werk of leerkracht gedurende 15 sec. of meer.	5x	5x	1x	2x	15x	6x
Handelingen die niets met de taak te maken hebben.	2x	1x	3x	5x		2x
Staren (gedurende 5 sec.)		1x	4x	4x		9x

Bijlage III Puntenkaart individuele leerling

Naam leerling: _____ Datum: _____

Vakgebied	Ma	Di	Wo	Do	Vrij	Tot
Binnenkomen						
Kringgesprek		X	X	X	X	
Rekenen						
Weektaak						
Pauze						
Taal						
Spelling		X		X		
Lunch Pauze			X		X	
Estafette			X		X	
Begrijpend lezen		X	X		X	
Verkeer		X	X	X	X	
Biologie	X		X	X	X	
Schrijven	X		X		X	
Gym	X		X		X	
Geschiedenis	X	X		X	X	
Muziek	X	X		X	X	
Soc. Emo/cath.	X		X		X	
Handvaardigheid/ tekenen		X	X		X	
Aardrijkskunde	X	X	X	X	X	
Engels	X	X	X	X		

Totaal aantal te halen punten: 100

Per les kan J.B. 0, 1 of 2 punten verdienen. 2 punten als J.B. zich per afgesproken periode goed gedraagt. Min 1 punt: als er wordt gewaarschuwd en het gedrag veranderd weer. Min 2 punten: als het gedrag niet beter wordt.

Bij 90-100 punten mag J.B. een langere lunchpauze houden.

Bij 80-90 punten mag J.B. 20 minuten extra computertijd.

Bij 70-80 punten mag J.B. iets voor zichzelf doen.

Stappenplan

We houden ons aan de klassenregels en schoolafspraken zo niet dan:

Stap 1: waarschuwing 1

De juf of meneer noemt mijn naam en zegt dat ik moet stoppen.

Daarbij zegt de juf of meneer:

‘Ik zie dat je....doet, ik wil dat je daarmee stopt’.

Of:

‘Ik hoor dat je doet, ik wil dat je daarmee stopt’.

‘Ik wil graag dat je....’

Wanneer je stopt is iedereen tevreden

Stap 2: stopkaart

De juf of meneer noemt mijn naam en geeft mij een stopkaart.

Daarbij zegt de juf of meneer:

‘Ik zie dat je....doet, ik wil dat je daarmee stopt’.

Of:

‘Ik hoor dat je doet, ik wil dat je daarmee stopt’.

‘Ik wil graag dat je....’

Wanneer je stopt is iedereen tevreden

Stap 3: time-out plek

De juf of meneer noemt mijn naam en geeft mij een time-out kaart.

Daarbij zegt de juf of meneer:

‘Ik zie dat je niet stopt, je gaat nu naar de time-out plek’.

Of:

‘Ik hoor dat je niet stopt, je gaat nu naar de time-out plek’.

De juf of meneer geeft aan op de time-timer tot wanneer je op de time-out plek moet werken. (maximaal 1 hele les)

- Je loopt rustig naar de time out plek.
- Je gaat daar rustig en netjes aan het werk.
- Wanneer de tijd voorbij is ga je weer rustig naar je eigen plaats.
- **We starten weer bij punt 1**

Stap 4: Werk afmaken in de pauze of na school

Als je je op de time out plek niet aan de regels houdt, dan pakt de juf je spullen af.

- Je maakt je werk in de pauze of na school af.
- De juf of meneer beslist dat, daar is geen discussie over mogelijk
- Wanneer de afgesproken tijd op de Time-out plek voorbij is ga je rustig naar je eigen plaats.
- **We starten weer bij punt 1**

Stap 5: Time-out plek buiten de klas

Wanneer je je op de time-out plek nog niet aan de regels houdt dan wordt er een time-out plek buiten de klas gezocht.

- De juf of meneer beslist waar je gaat zitten, daar is geen discussie over mogelijk.
- Je maakt je werk in de pauze of na school af.
- Wanneer de afgesproken tijd voorbij is ga je rustig naar je eigen plaats.
- **We starten weer bij punt 1**

Stap 6: Melden bij meneer Harry of Juf Marian

Gaat het nog niet goed op de time out plek buiten de klas dan stuurt de juf of meneer je naar meneer Harry of Juf Marian.

Bijlage V Kaartje uitgestelde aandacht

Bijlage VI: 30 november gesprek met moeder over gedrag van J.B.

Gesprek moeder J.B.

Ik ben met moeder in gesprek gegaan naar aanleiding van de observaties die gedaan zijn in de klas. Ik heb hierbij heel duidelijk en concreet uitgelegd wat voor soort gedrag er wordt gezien in de klas.

Moeder herkende het gedrag van J.B. Ze gaf aan dat het thuis ook lastig is om J.B. te motiveren om schoolse taken te doen. J.B. is heel erg koppig. Ze geeft wel aan dat ze thuis merkt dat een positieve benadering met humor voor J het beste uitpakt. Hij is gevoelig voor humor. Ook geeft moeder aan dat ze thuis vaak met beloningen werkt. Wanneer J.B. iets goed gedaan heeft dan mag hij vaak wat uitzoeken bij de Bart Smit. Volgens moeder is J.B. erg gevoelig voor beloningen. Dan werkt J.B. goed. Moeder wil graag op de hoogte gehouden worden van het gedrag dat hij in de klas vertoont. Ze geeft aan dat ze graag wil weten hoe het gaat zodat ze thuis ook kan werken aan zijn gedrag. Om zo een doorgaande lijn tussen school en thuis te krijgen. We hebben afgesproken dat we wekelijks even contact hebben over hoe het gaat op school en thuis. Daarbij wordt aangegeven hoe J.B in de klas werkt en gedraagt. Werk wat J.B. op school weigert te maken wordt mee naar huis gegeven en thuis gemaakt en de volgende dag ingeleverd.

Bijlage VII Observatie rekenles 14-10-2010

J.B. neemt, na de opdracht om rekenspullen te pakken, zijn rekenspullen op tafel. Hij opent het boek. Vervolgens begint de leerkracht met de uitleg van de eerste som. J.B. staat op van zijn plaats en loopt naar de puntenslijper. Slijpt zijn punt. De leerkracht reageert niet op dit gedrag. J.B. loopt rustig terug naar zijn plek en gaat zitten. J.B. kijkt de klas rond. Uiteindelijk zoekt hij oogcontact met de observant. Vervolgens draait hij naar het bord en kijkt naar het bord. Tot op dit moment heeft de leerkracht hem nog niet aangesproken. J.B. begint nu met zijn potlood op de tafel te tikken. Dit gebeurt steeds wat harder. De leerkracht vraagt of hij hier mee wil stoppen. J.B. stopt. Hij kijkt weer naar de observant. Hij draait zich om en schrijft in zijn schrift. Na een minuut kijkt hij op naar de observant en schrijft daarna weer verder.

J.B. snapt de opdracht niet en roept hard door de klas, ik snap het niet. Er wordt niet op gereageerd en hij roept nog een keer. De leerkracht geeft aan dat ze zo bij hem komt, maar dat hij wel zijn vinger op moet steken. J.B. steekt zijn vinger op en kijkt weer om naar de observant. De leerkracht komt aan en legt de som die niet begrepen wordt uit. J.B. zegt dat hij het snapt. De leerkracht gaat weer weg. J.B. begint eerst met tikken met zijn potlood. Een klasgenoot reageert erop dat hij moet stoppen. J.B. stopt en gaat weer in zijn schrift schrijven. Vervolgens roept J.B. dat hij klaar is en gaat rond zitten kijken. Hij wiebelt wat op zijn stoel. De leerkracht komt bij hem en ziet dat nog niet alles klaar is. Hij wordt erop aangesproken. De leerkracht loopt weg, J.B. kijkt om naar de observant. Hij schrijft weer in zijn schrift. Onder het schrijven maakt hij een zoemend geluid. Zijn klasgenootje reageert weer dat hij stil moet zijn. J.B. stopt en gaat nog steeds verder met schrijven. Dan stopt hij, kijkt naar buiten gaat met zijn potlood zitten spelen. Daarna gaat hij weer verder met schrijven. De leerkracht loopt langs en controleert het werk van J.B.

De leerkracht spreekt J.B. aan op de berekening die hij gemaakt heeft. Ze geeft aan dat deze niet helemaal klopt. J.B. geeft aan niet te weten wat er fout is. Van de leerkracht moet J.B. de som opnieuw uitrekenen. De leerkracht blijft er naast staan. Samen berekenen ze de som stap voor stap. J.B. geeft aan het te snappen. De leerkracht loopt weg. J.B. staart naar het bord. Kijkt vervolgens om de klas in. Hij gaat op zijn knieën zitten, kijkt in zijn boek en begint met schrijven. J.B. werkt nu enige tijd rustig door.

J.B. roept door de klas, wat moet je doen als je klaar bent. De leerkracht geeft aan dat het op het bord staat. J.B. ruimt zijn werk op, levert zijn schrift in en pakt zijn rekenboek extra. Hij

kijkt de klas rond en blijft even achterste voren op zijn stoel zitten. De leerkracht komt langs en vraagt wat hij aan het doen is. De leerkracht beloont het harde werken met een positieve opmerking. J.B. gaat aan het werk. Een leerling loopt naar de puntenslijper en J.B. kijkt op van zijn werk. Hij begint met zijn buurvrouw te praten. De achterbuurman geeft aan dat hij stil moet zijn. J.B. kijkt hem aan, draait zich terug en begint met zijn potlood te spelen.

De leerkracht geeft aan dat er opgeruimd moet worden. J.B. ruimt alles op en staat op van zijn stoel. Hij gaat naar de leerkracht om te vragen of hij naar de WC mag. Hij krijgt toestemming. J.B. loopt naar de deur, blijft even bij een klasgenootje staan praten. Dan loopt hij door en draait het kaartje om en loopt naar de WC.

Na 3 minuten komt hij rustig de klas binnen, draait het kaartje weer terug. Loopt naar zijn plaats. Gaat op zijn knieën zitten en kijkt naar zijn klasgenoten wat ze moeten doen. J.B. pakt zijn spullen op tafel. Vervolgens kijkt hij rustig de klas rond. Hij wordt bij de les gehaald doordat de leerkracht hem een vraag stelt over de stof die ze aan het bespreken zijn.

Bijlage VIII Gesprek J.B. over interventie uitgestelde aandacht

Naar aanleiding van de ingezette interventie uitgestelde aandacht is er een gesprek met J.B. gehouden. J.B. geeft aan dat hij het best wel wennen vindt om met de kaartjes te werken. Hij vergeet het nog weleens om de stappen te volgen. Wanneer iemand hem hier op wijst dan gaat het goed. J.B. geeft aan dat hij het prettig vindt dat de leerkracht even komt vragen of hij alles begrepen heeft. Hij hoeft dan niet te wachten tot de leerkracht tijd heeft. Hierdoor kan hij beter zijn werk af krijgen. Hij geeft aan dat de leerkracht dit soms vergeet en dan kan hij niet altijd vooruit omdat hij soms niet alle uitleg goed heeft gehoord. Meestal vraagt J.B. uitleg aan zijn buurman maar J.B. geeft aan dat hij dit soms vervelend vindt want zijn buurman heeft niet altijd zin om alles uit te leggen. Dan loopt hij vast en kan hij zijn werk niet af krijgen. J.B. geeft wel aan dat hij door deze interventie beter kan werken.

Bijlage IX Observatie interventie uitgestelde aandacht tijdens taallessen.

De leerkracht is bezig met instructie. J.B. kijkt naar de leerkracht. De leerkracht stelt een vraag en J.B. steekt zijn vinger op. De leerkracht geeft J.B. geen beurt, maar een andere leerling. Vervolgens gaat de leerkracht verder met de uitleg. J.B. kijkt naar buiten. Vervolgens draait hij zich weer recht op zijn stoel en begint in zijn etui te zoeken. De leerkracht noemt zijn naam en geeft met een hoofdgebaar aan dat hij moet opletten. Op dat moment start de leerkracht de uitleg van de zelfstandige verwerking. Na de uitleg worden de kinderen aan het werk gezet en loopt de leerkracht naar J.B. Deze moet uitleggen wat de opdracht is en waarmee hij gaat starten. J.B. geeft antwoord en geeft hiermee aan dat hij weet wat er moet gebeuren. Vervolgens zet de leerkracht het stoplicht op rood. Dit benoemt ze en zegt dat er nu niets aan de leerkracht gevraagd kan worden. De leerkracht roept een paar leerlingen bij zich en start een extra uitleg.

J.B. is op dat moment rustig aan zijn opdracht bezig. Na ongeveer 2 minuten kijkt hij op. Hij kijkt om zich heen. Vervolgens naar zijn kaartje op tafel. Deze pakt hij in zijn hand. Kijkt erop, friemelt er even mee en legt het weg. Hij staat op van zijn plaats en loopt naar een klasgenoot. Hij stelt een vraag en de klasgenoot geeft antwoord. J.B. loopt weer terug naar zijn plek. Kijkt nog even rond en begint dan weer te werken. Na 5 minuten kijkt J.B. weer op en pakt iets uit zijn la. Hij begint ermee te friemelen. De leerkracht ziet dat hij ergens mee aan het friemelen is en vraagt hem het weg te leggen. J.B. legt het weg. Hij gaat niet aan het werk hij draait zich om naar zijn klasgenootje achter hem en stelt een vraag. Deze kan er geen antwoord op geven waarop J.B. zijn vragenkaartje op rood draait. Hij pakt zijn weektaak en gaat aan het werk.

De leerkracht is klaar met de uitleg en het stoplicht gaat uit. De leerkracht maakt een rondje om de vragen te beantwoorden. J.B. stelt zijn vraag en gaat verder met zijn taalwerk. Hij heeft de opdracht binnen de gestelde tijd af.

Bijlage X Observatie 21 /12/2010

Beschrijving van wat je observeert

Nadat er een aantal weken is gewerkt volgens de afspraken van de directeur heb ik een observatie gedaan tijdens een rekenles. J.B. is er gedurende de afgelopen weken 3 keer uit gezet.

De leerkracht legt op het bord een som uit. J.B. heeft zijn boek en schrift open op zijn tafel liggen en zit met een kneedgum in zijn hand te spelen. Hij kijkt naar zijn gum. De leerkracht stelt een vraag aan J.B. hij kijkt op en zegt dat hij niet weet waar ze zijn. De leerkracht zegt dat hij op wel mee moet doen en zegt waar ze zijn. J.B. geeft antwoord op de vraag.

Vervolgens gaat de leerkracht verder met de uitleg. J.B. kijkt naar het bord en schrijft vervolgens iets in zijn schrift. Daarna pakt hij zijn gym weer en gaat ermee zitten friemelen. De leerkracht vraagt of hij de gum weg wil doen. J.B. stopt zijn hand onder de tafel. De gum nog steeds in zijn hand. Vervolgens zegt de leerkracht dat hij de laatste kans heeft om zijn gum weg te leggen anders moet hij hem inleveren. J.B. stopt de gum in zijn la. De leerkracht gaat verder met de les. J.B. kijkt de klas rond. Hij kijkt naar een klasgenootje en zend non-verbale signalen uit waarop zijn klasgenootje reageert. De leerkracht spreekt de andere leerling aan op zijn werkhouding.

De kinderen moeten zelfstandig gaan werken. J.B. kijkt in zijn boek. Daarna naar zijn buurvrouw. Zegt wat tegen zijn buurvrouw en kijkt weer in zijn boek. De leerkracht komt langs om te kijken waar J.B. mee bezig is. J.B. geeft aan dat hij de opdracht niet snapt. Hij moet van de leerkracht de vraag een keer hardop voorlezen. Vervolgens moet hij vertellen wat er staat in de vraag. J.B. vertelt wat hij dan nog niet snapt. De leerkracht legt wat uit en loopt verder. J.B. kijkt weer de klas in en draait op zijn stoel. Daarna gaat hij beginnen met zijn werk.

Een leerling loopt langs om een antwoordenboekje te pakken. J.B. kijkt op. Spreekt de jongen aan en kletst even met hem. De leerkracht stuurt de jongen naar zijn plaats en J.B. gaat weer aan het werk. Even later begint J.B. met zijn potlood op de tafel te tikken. Zijn buurvrouw vraagt hem om op te houden. J.B. gaat gewoon door. Zijn buurvrouw steekt haar vinger op en meld bij de leerkracht dat ze last heeft van J.B. De leerkracht vraagt J.B. op te houden en aan zijn werk te gaan. J.B. stopt en gaat aan de slag met zijn werk. Hij schrijft in zijn schrift en werkt rustig door.

Bijlage XI Observatie W.C gebruik J.B.

De leerkracht geeft aan dat J.B. erg vaak naar de W.C. gaat. Tijdens een aardrijkskundeles is er geobserveerd op dit gedrag.

Nadat de les net gestart is gaat J.B. naar de W.C. en draait het kaartje om, na enige tijd komt hij terug en gaat op zijn plek zitten. Hij vraagt aan zijn buurman wat ze moeten doen en gaat aan het werk. Na ongeveer tien minuten steekt J.B. zijn vinger op en vraagt of hij naar de W.C. mag. De leerkracht heeft hem eerder in de les al zien gaan en benoemd dat ook. J.B. mag niet naar de W.C. Na 1 minuut staat hij op en loopt toch naar de W.C.

J.B. blijft vrij lang weg. De leerkracht is bezig met uitleg aan een paar kinderen. De leerkracht van groep 6-7 komt binnen samen met J.B. Ze geeft aan dat J.B. bij de W.C. samen met een leerling uit haar klas aan het vervelen was.

De leerkracht spreekt J.B. aan dat hij gegaan was zonder toestemming. Vervolgens gaat J.B. zitten en begint te tikken met zijn pen. De leerkracht reageert hierop en J.B. stopt. Hij gaat voor zich uit zitten staren. Wanneer de leerkracht komt kijken wat J.B. gedaan heeft stuurt deze hem aan en J.B. start uiteindelijk met werken.

Bijlage XII Gesprek leerkrachten over gedrag J.B. op de gang en W.C.

Tijdens de vergadering van 9 november wordt het onderwerp gangen en W.C. gebruik aangekaart. Leerkrachten geven aan dat ze ervan balen dat iedere keer kinderen op de gangen en W.C.'s hangen die aan het vervelen zijn. Er moet steeds iemand kinderen naar de klas sturen die zich niet goed gedragen. Zo geeft een van de leerkrachten aan dat J.B. in de afgelopen week al een aantal keer door haar naar de klas is gestuurd. Hij was niet aan het plassen, maar hing rond bij de W.C.'s. Hij was de deuren van de W.C. op slot aan het doen en kroop dan onder de schotten door zodat niemand de gebruik kon maken van die W.C.

Een andere leerkracht geeft aan dat ze J.B. vandaag heeft teruggestuurd omdat hij bij het drinkfonteinje water aan het spatten was naar kinderen die gingen plassen.

Er wordt aangegeven dat J.B. geen uitzondering is en dat er meerder kinderen op de gangen ongewenst gedrag vertonen.

Bijlage XIII Gesprek moeder J.B. over slecht gehoor.

Naar aanleiding van wangedrag heb ik gevraagd of moeder naar school wil komen. J.B. blijft in de klas iedere keer zeggen dat hij dingen niet goed hoort. Omdat het vaak in negatieve zin is werd er in eerste instantie door moeder via de telefoon aangegeven dat J.B. zich aanstelt en prima hoort. Hij doet gewoon alsof.

Echter blijft J.B. aangeven dat hij niet goed hoort in de klas. Ik heb moeder vertelt dat ik met J.B. in gesprek ben gegaan en hij zegt dat ze thuis hem niet geloven. Moeder geeft aan dat ze inderdaad twijfels heeft of het echt waar is of niet. Ze geeft wel aan dat J.B. veel last heeft gehad van oorontsteking. Ik heb moeder aangegeven om toch even zijn oren te laten controleren. Dan weten we meteen of hij echt niet goed hoort of dat J.B. dit als excuus gebruikt.

J.B. moet binnenkort naar de GGD en moeder zou dan ook zijn oren laten controleren. Daarna zal ze mij even op de hoogte stellen van de uitslag.

Bijlage XIV Gesprek naar aanleiding van een escalatie in de klas

J.B. moet nablijven vanwege een scheldpartij in de klas. De leerkracht heeft een gesprek over het gedrag van J.B. Daarbij geeft hij aan dat het gedrag van J.B. niet kan en dat hij ver over de grens gegaan is. Er wordt aangegeven dat de ouders op de hoogte zullen worden gesteld van het gedrag van J.B. Op dat moment begint hij heel hard te huilen. De leerkracht vraagt wat de aanleiding is van het huilen. J.B. geeft aan dat hij altijd de schuld krijgt wanneer er iets misgaat. Ik moet altijd nablijven of schrijven en de anderen hoeven dat nooit. Hij zegt dat alle meesters en juffen altijd extra op hem letten of hij iets fout doet en wanneer hij ergens op reageert krijgt hij de schuld dat hij begonnen is. De leerkracht geeft aan dat dit niet het geval is. J.B. vraagt waar de andere leerling is die ook aan het schelden was. De leerkracht geeft aan dat J.B. gestart is met schelden en dat de rede dat hij hier nog zit is dat hij niet eerder wilde praten. De andere leerling heeft al gesproken en ook zijn ouders zullen gebeld worden. Hiermee is J.B. wat meer gerustgesteld en geeft aan wat rustiger naar huis te gaan nu hij weet dat de ander ook straf krijgt.

Bijlage XV Oplossingsgerichte gespreksvoering begingesprek met schaalvraag.

Ik heb met J.B. een gesprek over hoe hij het in de klas vindt gaan. Hoe bevalt groep 7. J.B. geeft aan dat hij het erg gezellig vindt. Hij vindt de lesstof niet zo heel erg moeilijk. Alleen met begrijpend lezen heeft hij wat meer moeite. Dit vindt hij naar eigen zeggen lastig om te doen. Vooral het vinden van de hoofdgedachte vindt hij lastig.

J.B. geeft aan dat hij moet wennen aan de combinatiegroep. Hij is snel afgeleid. Dit komt omdat de leerkracht altijd aan het uitleggen is. Wanneer de ene groep werkt, krijgt de ander uitleg. J.B. geeft aan dan vaak met de uitleg van groep 8 mee te luisteren. Hierdoor heeft hij zijn werk niet af.

Ook geeft hij aan dat wanneer andere kinderen kletsen hij afgeleid wordt. Hij wil dan vaak meekletsen met de rest. Hierdoor komt hij ook niet tot werken. J.B. geeft aan dat hij zelf ook vaak gesprekken begint. Hij geeft ook aan dat hij het lastig vindt om niet te kletsen. Hij wil altijd zijn verhaal even vertellen. Daarna kan hij wel weer aan het werk gaan. Hij zegt ook dat hij daarom door de klas roept, want wanneer hij een vinger opsteekt krijgt hij niet altijd de beurt. Dit vindt hij vervelend. Hierdoor wordt hij terecht gewezen door de leerkracht.

Op de vraag hoe J.B. het er op school aan toe zou gaan als morgen alles veranderd is geeft J.B. het volgende antwoord. Hij kan zich goed concentreren in de klas. Hij wordt niet afgeleid door anderen en kan rustig doorwerken en zijn werk is op tijd af. Ook krijgt hij minder op zijn kop. Hij hoeft niet vaak na te blijven.

J.B. geeft aan dat wanneer hij kijkt naar waar hij nu staat het een 5 is. Hij kan zich nog niet goed concentreren, maar soms lukt het wel. Hij kletst nog vaak met andere kinderen en kan moeilijk op zijn beurt wachten. Hij vindt dat hij vaak strafwerk moet maken of op zijn kop krijgt van de leerkracht. Dit alles brengt het tot dit punt.

Bijlage XVI oplossingsgericht gespreksvoering eindgesprek met schaalvraag.

We hebben een gesprek over hoe J.B. het nu in de klas vindt gaan. Er zijn een aantal interventies gepleegd die gevolgen hebben gehad op het gedrag van J.B.

Aan het begin van het gesprek begint J.B. enthousiast te vertellen dat hij al drie keer een beloning in de wacht heeft weten te slepen vanwege zijn goede gedrag. Hij heeft een keer het hoogste aantal punten weten te scoren.

J.B. is erg tevreden over de behaalde resultaten. Hij geeft aan dat het stappenplan niet zo veel meer gebruikt wordt. Hij hoeft alleen soms op de time-outplek in de klas te zitten maar heeft zich niet meer hoeven melden de laatste 4 weken.

J.B. gaf wel aan dat hij nog weleens wordt afgeleid door de klas. Hij vindt het lastig om tijdens het zelfstandig werken aan het werk te blijven als de leerkracht de andere groep aan het uitleggen is. Dan let hij nog te vaak op de leerkracht. Wanneer deze niet aan het uitleggen is dan kan hij zich wel beter op zijn werk concentreren.

J.B. geeft aan dat hij vindt dat het in de klas een stuk beter gaat dan in het begin van het schooljaar. Op de vraag welk punt hij zou geven aan hoe het nu gaat zegt hij een 7. Dit omdat hij minder straf krijgt. De time-out is alleen nog maar in de klas. Ook omdat hij al een aantal keer zijn punten heeft gehaald voor zijn beloning. Het werken in de klas gaat ook al beter dan in het begin. Dit alles maakt zijn score op een zeven.

Bijlage XVII Observatie werkgedrag eindbalans.

Naam: J.

Groep: 7

Geboortedatum:

Ingevuld door: Marloes Cox

Datum observatie: 25-3-2011

Aantal minuten	5	5	5	5	5	5
Van plaats zonder toestemming						
Maakt fysiek contact met anderen.		1x			1X	
Maakt duidelijk hoorbare geluiden.	1x		2x			
Praat of roept zonder toestemming.		1x		1x		
Wiebelt op zijn stoel.	2x	1x				
Oogcontact met observant.	1x		1x	1x		1x
Oogcontact met andere leerlingen		1x		1x		

Oogcontact met werk of leerkracht gedurende 15 sec. of meer.	12 x	10x	20x	8x	11x	13x
Handelingen die niets met de taak te maken hebben.		2x		3x		
Staren (gedurende 5 sec.)	1x			3x	1x	4x

Bijlage XVIII Gesprek met collega's over het stappenplan

Tijdens een teamvergadering is het stappenplan van J.B. geëvalueerd. Hierbij is gekeken naar hoe iedereen deze werkwijze heeft ervaren en of dat er veranderingen in het gedrag van J.B. merkbaar zijn geweest in de periode dat deze interventie is ingezet.

Een aantal leerkrachten geven aan dat ze het in het begin best wel lastig vonden om het stappenplan goed te handhaven. Dit omdat ze het zelf nog eigen moesten maken. Deze leerkrachten gaven aan dat ze het uiteindelijk wel fijn vonden om houvast te hebben aan het stappenplan.

Er werd ervaren dat J.B. na enige tijd goed ging reageren op het stappenplan. Wanneer het in de pauze misging werden de stappen ook uitgevoerd en daarbij luisterde J.B. naar de leerkrachten.

Leerkrachten gaven tijdens de vergadering aan dat ze wel vooruitgang zagen in het gedrag. Vooral het luisteren naar andere leerkrachten werd als een positief punt ervaren. Voorheen gaf dit nogal eens problemen.

Leerkrachten gaven wel aan dat ze de komende tijd nog met dit stappenplan wilde werken en eventueel ook andere kinderen benaderen op deze manier.

Bijlage XIX gesprek leerkrachten eindbalans gedrag J.B.

In het gesprek geven de leerkrachten aan dat zij een verandering in het gedrag van J.B. waarnemen. Zo wordt er gezegd dat J.B. op de speelplaats makkelijker aanspreekbaar voor andere leerkrachten. Hij luistert beter. En niet alleen naar de eigen leerkracht. Zo wordt er ook gezegd: Ik krijg minder snel een grote mond. Doordat ik weet welke stappen ik moet ondernemen wanneer dit wel gebeurt voel ik me ook sterker in het gesprek met J.B. staan. Een leerkracht geeft aan dat J.B. de laatste tijd minder op de gangen aan het ronddwalen is. Ik heb hem al enige tijd niet meer terug naar de klas hoeven te sturen. Ook komt er weer feedback op het stappenplan. Wanneer J.B. te ver gaat houdt hij zich goed aan het stappenplan. Hij gaat dan rustig naar de plek die afgesproken is. Over het algemeen zijn de leerkrachten erg te spreken over de vooruitgang die tot nu toe geboekt is.